

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**КАФЕДРА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА, ІСТОРІОГРАФІЇ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ
ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: «Європейські архіви в популяризації середньовічної культури
(кінець XX – початок XXI ст.)»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0328 – а
спеціальності: історія та археологія
освітньої програми: архівознавство
Кобзева Ганна Романівна
Керівник: доцент кафедри джерелознавства,
історіографії та спеціальних історичних
дисциплін, доцент, к.і.н.

_____ Ю. О. Іріюглу
Рецензент: завідувач кафедри
джерелознавства, історіографії та
спеціальних історичних дисциплін, доцент,
к.і.н.

_____ Ю. І. Головка

Запоріжжя
2019 рік

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Історичний факультет

Кафедра джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін

Освітній рівень: магістр

Спеціальність: 032 історія та археологія

Освітня програма: архівознавство

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри
джерелознавства, історіографії та
спеціальних історичних дисциплін
Головко Ю.І.

«_____» _____ 2019 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Кобзевій Ганні Романівні

1. Тема роботи: Європейські архіви в популяризації середньовічної культури (кінець XX – початок XXI ст.), керівник роботи: к.і.н., доцент Іріюглу Ю. О., затверджені наказом вищого навчального закладу № 655-с від 6 травня 2019 року.

2. Строк подання студенткою роботи: 28 грудня 2019 року

3. Вихідні дані до роботи: Барановська Н. М. Національна історико-культурна спадщина в системі історичної пам'яті та викликів сучасної глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Вип. 3. №1. С. 7–12.; Делеган М.В. Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства. *Науковий вісник УжНУ*. 2002. Серія «Історія» № 7. С. 192 - 205.; Матяш І. Б., Пиріг Р. Я. Міжнародна рада архівів (МРА). Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2009. Т. 6: Ла — Мі. С. 707.; Січова О. В. Забезпечення інтелектуального доступу до архівних фондів наукових установ НАН України в умовах електронного інформаційного середовища. Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.). – Київ: НБУВ, 2013. С. 294–296.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати та систематизувати публіцистичну

літературу для розкриття питання, рівня актуальності архівних та музейних фондів у роботі історичних реконструкторів середньовічної культури; охарактеризувати основні шляхи комунікації архівних та музейних фондів із громадськістю; визначити значення історичної реконструкції для популяризації архівних та музейних фондів серед населення; підсумувати досліджуваний матеріал та зробити висновки.

5. Перелік графічного матеріалу: графічний матеріал відсутній

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Іріоглу Ю. О., доцент	10.02.2019	10.02.2019
Розділ 1	Іріоглу Ю. О., доцент	04.04.2019	04.04.2019
Розділ 2	Іріоглу Ю. О., доцент	04.05.2019	04.05.2019
Розділ 3	Іріоглу Ю. О., доцент	02.09.2019	02.09.2019
Розділ 4	Іріоглу Ю. О., доцент	04.10.2019	04.10.2019
Висновки	Іріоглу Ю. О., доцент	02.11.2019	02.11.2019

7. Дата видачі завдання: 10 лютого 2019 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення проблеми, опрацювання джерел та публікацій. Вступ	Лютий, березень, 2019 р.	<i>виконано</i>
2.	Написання першого розділу	Квітень 2019 р.	<i>виконано</i>
3.	Написання другого розділу	Травень 2019 р.	<i>виконано</i>
4.	Написання третього розділу	Вересень 2019 р.	<i>виконано</i>
5.	Написання четвертого розділу	Жовтень 2019 р.	<i>виконано</i>
6.	Формулювання та написання висновків.	Листопад, грудень 2019 р.	<i>виконано</i>

Студент _____ Г. Р. Кобзева

Керівник роботи _____ Ю. О. Іріоглу

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ С. С. Черкасов

РЕФЕРАТ

Тема: «Європейські архіви в популяризації середньовічної культури (кінець XX – початок XXI ст.)»

Кваліфікаційна робота магістра на тему: «Європейські архіви в популяризації середньовічної культури (кінець XX – початок XXI ст.)», розміщена на 70 сторінках, містить – 25 статей та періодичних видань.

Ключові поняття: архівний фонд, музейний фонд, інформаційно-ресурсна база, історична реконструкція, історичне джерело, оцифрований документ, віртуальна експозиція, електронний архів

Об'єктом дослідження є комплекс документальних фондів архівних установ країн Європи.

Предметом дослідження визначено канали впливу європейських архівів на процес формування та розвитку руху популяризації середньовічної культури в Європі.

Метою роботи є дослідження ролі архівних фондів в популяризації середньовічної мілітаризованої культури в Європі та на теренах України зокрема.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження зумовлена тим, що у відповідній методологічній літературі комплексного розгляду ролі європейських архівних та музейних фондів у популяризації середньовічної культури, ще не було. Раніше відомі позиції, щодо кризового стану української архівної справи, у даній кваліфікаційній роботі подаються у зовсім іншому аспекті. У висновках вперше зроблено спробу прогнозування перспектив взаємодії архівних та музейних установ із суспільством шляхом популяризації середньовічної культури.

Висновки: Дослідження показало, що процес популяризації середньовічної культури європейськими архівами здійснюється шляхом взаємодії із представниками історичної реконструкції. Така взаємодія виявилась вельми перспективною для даного процесу, завдяки тісному зв'язку історичної реконструкції із історичними джерелами, які отримуються з архівних та

музейних фондів. За даними опитуваних представників зазначеного соціокультурного руху, архівні та музейні фонди займають провідне місце на дослідницькому етапі історичної реконструкції. Під час вибору конкретної архівної установи у якості джерела історичної інформації у пріоритеті знаходяться ті організації, які публікують свої фонди у мережі Інтернет і роблять доступ та використання матеріалів швидким та простим.

Така діяльність архівних установ, як організація електронних документальних виставок, оцифрування матеріалів та надання вільного доступу до електронних копій документів, публікація наукових опрацювань архівних документів, актуалізує архівні фонди серед громадськості та популяризує оригінальні історичні джерела з середньовічної культури, якими користуються представники історичної реконструкції.

Привернення уваги широких мас населення до архівних установ має у перспективі привести до якісних зрушень архівної сфери у бік модернізації та покращення комунікаційних якостей організацій зі зберігання інформаційно-ресурсних баз. Таким чином відкриваються нові шляхи розвитку комунікації архівних та музейних установ із населенням, можливості актуалізації архівних та музейних фондів та зацікавлення нової групи користувачів у покращенні якості послуг що можуть надавати архіви та музеї України. Можливість зробити такі висновки відкрилась завдяки дослідженню іноземного досвіду щодо популяризації середньовічної культури, аналізу прикладів реалізації співпраці із різними верствами населення, в тому числі із представниками історичної реконструкції.

Отримані узагальнені результати дослідницької роботи відповідають об'єкту та предмету дослідження. Можна стверджувати що проведене дослідження відповідає поставленій меті та містить відповіді на підняті запитання, а зазначені висновки відкривають шляхи для подальшої перспективної роботи над темою.

SUMMARY

The theme: «**European archives in the promotion of medieval culture (end of XX - beginning of XXI centuries)**»

The qualification work of the master's degree on the theme «European archives in the promotion of medieval culture (end of XX - beginning of XXI centuries)» is available on 70 pages, contains 25 articles and periodicals.

Key concepts: archival fund, museum fund, information and resource base, historical reconstruction, historical source, digitized document, virtual exhibition, electronic archive

Object of research: the complex of documentary funds of archival institutions in Europe.

The subject of the study is the channels of influence of European archives on the process of formation and development of the movement of popularization of medieval culture in Europe.

The purpose of this work is to investigate the role of archival funds in promoting medieval militarized culture in Europe and in Ukraine.

Scientific novelty of the obtained results of research is determined by the fact that there was no comprehensive consideration of the role of European archival and museum funds in the promotion of medieval culture in the relevant methodological literature. Previously known positions regarding the crisis situation of the Ukrainian archival case are presented in a completely different aspect in this qualification work. The conclusions first attempt to predict the prospects for the interaction of archival and museum institutions with society through the promotion of medieval culture.

Conclusions: The study showed that the process of popularizing medieval culture in the European archives is done through interaction with representatives of historical reconstruction. This interaction proved to be very promising for this process, due to the close connection of historical reconstruction with historical sources obtained from archival and museum holdings. According to the interviewed representatives of the said socio-cultural movement, archival and

museum funds occupy a leading place in the research stage of historical reconstruction. When choosing a particular archival institution as a source of historical information, priority is given to those organizations that publish their holdings on the Internet and make access and use of materials quick and easy.

Such activities of archival institutions as the organization of electronic documentary exhibitions, digitization of materials and the free access to electronic copies of documents, the publication of scientific studies of archival documents, actualize archival funds among the public and promote the original historical sources of medieval culture, which are used by representatives of historical reconstruction.

Attracting the attention of the masses of the population to the archival institutions should in the future lead to qualitative changes of the archival sphere towards modernization and improvement of the communication qualities of the organizations for storage of information and resource bases. In this way new ways of developing communication between archival and museum institutions with the population are opened, opportunities for updating archival and museum funds and the interest of a new group of users in improving the quality of services that archives and museums of Ukraine can provide. The opportunity to draw such conclusions was opened up through the study of foreign experience in the promotion of medieval culture, the analysis of examples of cooperation with various segments of the population, including representatives of historical reconstruction.

The findings of the research work are consistent with the object and subject of the research. It can be argued that the research is consistent with the stated goal and answers the questions raised, and these findings open the way for further perspective work on the topic.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
РОЗДІЛ 2. АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ	17
2.1 Актуальність документальних фондів в історичній реконструкції	17
2.2. Віртуальні експозиції як фактор інтенсифікації історичної реконструкції	25
РОЗДІЛ 3. КОЛЕКЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ АРХІВІВ В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ КУЛЬТУРИ	39
3.1. Віртуальні архівні експозиції: європейський досвід	39
3.2. Заходи популяризації архівних медієвістики колекцій у Європі	46
РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ АКТУАЛІЗАЦІЇ АРХІВНИХ ФОНДІВ В ІСТОРИЧНІЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ	64
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	72
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Проблема збереження історичної пам'яті народу є актуальною у будь який час, тому ми не будемо акцентувати відповідальність за цю проблему на сучасних глобалізаційних процесах. Ми починаємо кваліфікаційну роботу зі слів про історичну пам'ять тому що далі буде йтися про основних носіїв цього явища, а саме про архіви, музеї та бібліотеки. Саме вони належать до інститутів, соціальною функцією яких, безсумнівно, є збереження історичної пам'яті. Як зазначають авторитетні фахівці, такі як М. В. Делеган та І. Б. Матяш¹ стан архівної справи ототожнює стан духовного здоров'я громадян країни і є важливим фактором державотворення і розвитку суспільства. В останні роки дослідники по-новому відкривають для себе документи, що знаходяться в архівосховищах країни. Але існує зовсім інший погляд зі сторони звичайних громадян, непричетних до історичної науки у своїй професійній сфері.

Існує поширена думка про те, що архівна інформація «холодна» і не містить живих деталей, емоційної складової, які так важливі для привернення уваги людей, що знаходяться у пошуках цікавої та одночасно достовірної історичної інформації. Однак ця думка невірна: читання архівних документів є зазвичай захоплюючим процесом. Цю думку спростовує така група людей, як історичні реконструктори. Люди цієї категорії часто працюють в архівах, і посилаючись на їхні відповіді у анкетах², кажуть навіть про те, що, тримаючи в руках початковий текст, нерідко відчувають священний трепет. Справді, документи, особливо рукописні чернетки з позначками на них, виправленнями та малюнками на полях, є цікавий зліпок роботи людської думки. Варто зазначити, що нас цікавлять архіви не лише в класичному розумінні сховищ документів, а й фонди музеїв.

---

¹ Матяш І. Організація архівної справи в сучасній Україні. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2004. 11. С. 25.

Делеган М.В. Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Історія» № 7. 2002. С. 192.

² Додатки Б – Е

Під терміном «архів» в цьому матеріалі будуть розумітися не тільки власне архівні установи, а й організації (музеї, бібліотеки, приватні фонди та ін.), які мають великі колекції документів та історичних пам'яток і, головним чином, представляють свої зібрання в мережі Інтернет.

Актуальність розробки даного питання визначається низкою аспектів. По-перше зазначимо, що обрана нами тема «Європейські архіви у популяризації середньовічної культури» по суті є новою постановкою відомої проблеми актуалізації архівних фондів України для громадян без профільної освіти.

Доля українських архівів постійно перебувала десь на периферії уваги більшості громадян і виходила на перший план лише при гострій необхідності: підтвердити стаж роботи, провести генеалогічний пошук тощо. Для користувачів та робітників сфери очевидним є кризовий стан більшості українських архівів та архівної галузі загалом.

По-друге варто пам'ятати, що архіви, музеї та бібліотеки виступають важливим механізмом передачі культурної (історичної) інформації, і їх популяризація шляхом модернізації цих установ є однією із провідних завдань культурно-освітньої сфери українського суспільства. Інформаційний вік, у який ми живемо, ставить перед нами принципово нові проблеми і вимагає таких же новітніх рішень. У такому контексті історична реконструкція, як популярний соціально-культурний рух, вбачається одним із вдалих рішень на шляху до актуалізації архівних та музейних фондів серед населення без спеціальної історичної освіти та відкриває можливість гармонічного співіснування цих установ із модерним суспільством, відповідаючи сучасним викликам.

Об'єктом дослідження є комплекс документальних фондів архівних установ країн Європи.

Предметом дослідження визначено канали впливу європейських архівів на процес формування та розвитку руху популяризації середньовічної культури в Європі.

Метою роботи є дослідження ролі архівних фондів в популяризації середньовічної мілітаризованої культури в Європі та на теренах України зокрема.

Для реалізації поставленої мети, були поставлені такі дослідницькі завдання: 1) проаналізувати та систематизувати публіцистичну літературу для розкриття питання, рівня актуальності архівних та музейних фондів у роботі історичних реконструкторів середньовічної культури; 2) охарактеризувати основні шляхи комунікації архівних та музейних фондів із громадськістю; 3) визначити значення історичної реконструкції для популяризації архівних та музейних фондів серед населення; 4) підсумувати досліджуваний матеріал та зробити висновки.

Географічні межі дослідження обмежуються кордонами країн Європи.

Хронологічні межі охоплюють період кінця XX – початку XXI століття.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи зумовлена тим, що у відповідній методологічній літературі комплексного розгляду ролі європейських архівних та музейних фондів у популяризації середньовічної культури, ще не було. Раніше відомі позиції, щодо кризового стану української архівної справи, у даній кваліфікаційній роботі подаються у зовсім іншому аспекті. У висновках вперше зроблено спробу прогнозування перспектив взаємодії архівних та музейних установ із суспільством шляхом популяризації середньовічної культури.

Практичне значення даної роботи визначено можливістю використання отриманих результатів у підготовці та викладанні спеціальних курсів з соціології про вплив суспільних рухів на культуру України та навпаки, про залежність суспільних рухів України від рівня розвитку культурно-освітніх установ та інформаційно-ресурсних баз. Також результати можуть бути використані в роботі викладачів архівознавства, у роботі культурних центрів з метою актуалізації та модернізації архівних та музейних установ України.

Теоретичне значення даної роботи обумовлено розробкою питань актуалізації архівних та музейних фондів серед сучасного українського населення.

Структура роботи підпорядкована меті та завданням дослідження. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 4 розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (60 найменувань), додатків. Обсяг основної частини роботи складає 70 сторінок машинописного тексту, загальний обсяг магістерської роботи – 96 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для всебічного аналізу історіографії з теми дослідження нами було проаналізовано велику кількість наукової, науково-популярної та методичної літератури та джерел. Серед відповідної літератури, що була нами проаналізована, трапляються статті, у яких порушено проблеми архівних закладів, можливих шляхів їх вирішення; з'ясовано особливості інформаційного потенціалу архівних, музейних та приватних фондів; простежена роль архівів, музеїв та бібліотек у формуванні історичної пам'яті, розкрито питання про важливість таких установ для розвитку науки і культури країни; про роль історичної реконструкції для розвитку туризму; приділено увагу відповідності рівня розвитку архівів та музеїв соціальним запитам населення; розглянуто питання про необхідність модернізації та введення інновацій у архівні, музейні та бібліотечні заклади та про роль архівів у розвитку суспільства.

По-перше відзначимо статтю Анатолія Хромова, кандидата історичних наук, заступника директора Галузевого державного архіву СБУ, ««П'ять І», або як вже сьогодні поліпшити життя архівів», опубліковану на сторінці онлайн-видавання суспільно-історичного, науково-популярного видання «Історична правда», за інтернет-адресою - <http://www.istpravda.com.ua>. У своїй статті автор виділяє та обґрунтовує проблеми архівних закладів, концентруючи свою увагу на аварійному стані архівних приміщень, що підкріплює відповідними фотографіями; також серед піднятих автором питань розглядається слабкий рівень розвитку засобів комунікації архівних установ із громадськістю. Посилаючись на особистий, український і відомий міжнародний досвід Анатолій Хромов пропонує п'ять пунктів для вирішення проблеми знецінення

ролі архіву серед населення.³ В одному із розділів даної кваліфікаційної роботи ми розглянули пункти Анатолія Хромова більш докладно.

---

³ Анатолій Хромов. «П'ять І», або як вже сьогодні поліпшити життя архівів. *Історична правда*. - 20 серпня 2018 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2018/08/20/152806/>

Далі варто звернути увагу на працю «Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства» М. В. Делегана, історика, краєзнавця, педагога і архівіста та голови правління Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького, опубліковану у Науковому віснику УжНУ, серія «Історія» № 7, 2002 року. У зазначеній публікації М. В. Делеган визначає архівну справу як важливий фактор національного державотворення. Перша частина статті присвячена історії реформування національної архівної справи із часів здобуття Україною незалежності. Як пише автор статті, «архівна спадщина Закарпаття, як і України взагалі, увійшла у XXI століття на новій правовій основі, але із старими, все гострішими від часу та невирішеності проблемами»⁴. Хоча стаття і 2002 року, слова М. В. Делегана зостаються актуальними і на сьогодні. Не менш актуальною та наболілою є цитата «Суттєво зазначити, що значення поняття архівна установа подається як «архівна установа, що здійснює свою діяльність за рахунок коштів Державного бюджету України». Саме гострий дефіцит коштів є нині головною перепорою не те що розвитку, а самого існування та виконання архівною службою своїх основних функціональних обов'язків»⁵. Тема дефіциту фінансування є гострою та обговорюється багатьма як працівниками так і користувачами архівних установ, тому думки фахівця із даної теми є досить цінним для нашої кваліфікаційної роботи. Також важливо згадати, що у статті порушується питання української державної політики у сфері архівної справи і діловодства. Головним чином автор звертає увагу на невідповідність реалій архівної справи задекларованим гарантіям держави. Тут мова йде про те, що «держава гарантує умови для зберігання, примноження та використання Національного архівного фонду, сприяє досягненню світового рівня в розвитку архівної справи і веденні діловодства». А на ділі автор констатує, що становить велику небезпеку занепад матеріально технічної бази архівів. Ще одна важлива думка автора, яка добре підкреслює актуальність теми даного дослідження, полягає в тому, що стан архівної справи, як

---

⁴ Делеган М.В. Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства. *Науковий вісник УжНУ*. 2002. Серія «Історія» № 7. С. 193.

⁵ Делеган М.В. Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства. *Науковий вісник УжНУ*. 2002. Серія «Історія» № 7. С. 195.

органічної складової частини культурної та інформаційної галузей життєдіяльності суспільства, є відображенням духовного здоров'я населення країни. На заключення М. В. Делеган робить такий висновок: «Нинішній стан архівної справи в області, як також і в Україні загалом, не може сповна забезпечувати поточні та перспективні запити суспільства. Через це завдання збору, збереження та використання історичної пам'яті українського народу повинно якнайшвидше одержати повноцінну державну підтримку, якої архівна справа гостро потребує уже давно»⁶.

Варта уваги стаття наступного науковця - І. Б. Матяш «Організація архівної справи в сучасній Україні», опублікована у виданні «Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики» у 2004 р. Ірина Борисівна Матяш — український науковець у галузі архівознавства, біографістики та джерелознавства. У своїй публікації вона висвітлює процес реформування архівної галузі і організаційні заходи щодо реалізації державної політики демократизації архівної справи. У деяких аспектах стаття схожа за тематикою порушених проблем на попередню згадану працю М. В. Делегана і на основі аналізу поглядів дослідників у нас сформувалося комплексне бачення питання про рівень розвитку архівної справи із часів пострадянської України до сучасності. Ці знання дали змогу оцінити роль архівної сфери та відповідність її стану соціальним запитам у різні часові відрізки.

Окрім вищезазначених публікацій до аналізу були залучені: Л. Юдіна, «Особливості правового доступу до інформаційних ресурсів НАФ, що зберігаються в архівах, музеях та бібліотеках»; О. В. Січова «Забезпечення інтелектуального доступу до архівних фондів наукових установ НАН України в умовах електронного інформаційного середовища»; Н. М. Барановська Національна історико-культурна спадщина в системі історичної пам'яті та викликів сучасної глобалізації.

---

⁶ Делеган М.В. Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства. *Науковий вісник УжНУ*. 2002. Серія «Історія» № 7. С. 203.

Зважаючи на те, що у даній роботі ми розглядаємо не тільки архівні, але й музейні установи, нас зацікавили ряд праць на тему музейних інновацій та музейної комунікації, опублікованих у збірнику «Historical and Cultural Studies».

Так, звернемо увагу на статтю П. В. Вербицької «Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації». Вербицька Поліна Василівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри історії, музеєзнавства і культурної спадщини, Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка». У своїй статті вона ґрунтовно розглянула проблему актуалізації ролі музейної комунікації в сучасному глобалізованому суспільстві. Автор наголосила, що «незважаючи на нові інформаційні можливості в сучасному світі людина відчуває потребу торкнутися реальних свідчень минулого, усвідомити їхню культурну цінність, що можливо здійснити у просторі музею»⁷. Це підкреслює той факт, що музейні установи мають право на існування у майбутньому, але їм необхідно модернізуватися. П. В. Вербицька виокремлює основні чинники, які визначають нові підходи й форми взаємодії музею із публікою, забезпечуючи широке впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, модернізацію змісту експозиції, розширення спектру й підвищення якості музейних послуг. З'ясовано потенціал впровадження комунікативного підходу в музеології й музейному проектуванні, що дає можливість застосовувати в практиці музею нові медіа та технології інтерпретації та сприйняття експозиції. П. В. Вербицька робить висновок, що в сучасних соціокультурних умовах неминучим є переосмислення ролі музею. На думку дослідника, музей повинен перетворитися із місця, де екскурсовод передає інформацію про експонати відвідувачам, у місце «спілкування про спадщину, історичний й культурний досвід минулого». Але, для цього він має стати «відкритим простором для комунікації людей – носіїв різних поглядів, досвіду, пам'яті, ідентичності. На зміну традиційній музейнокомунікативній парадигмі, що полягає у трансляції наукових знань музейним працівником відвідувачеві, у добу Постмодерну

---

⁷ Вербицька П. В. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Вип. 3, № 1. С. 21.

набуває розвитку концепція музейної комунікації, що передбачає активну інтеграцію музею у соціум, забезпечуючи організацію різноманітних контактів щодо культурних явищ та феноменів»⁸. Доречи, висловлена думка П. В. Вербицької досить добре підкріплює провідну ідею даної кваліфікаційної роботи, а саме те, що популяризація середньовічної мілітаризованої культури, за допомогою посередництва представників історичної реконструкції, може стати шляхом до актуалізації архівних та музейних установ серед населення, та каталізатором якісних здвигов у розвитку та модернізації музейної і архівної комунікації в Україні.

Інша публікація має назву «Мамай-фест як інноваційний музейний проект» і автором її є Н. М. Буланова — к.і.н., директор Музею історії м. Дніпродзержинська. «Мамай-fest», за словами самої Н. М. Буланової, — заснований Музеєм історії Дніпродзержинська в 2008 р., – «це звернення у формі музейного дійства до історико-культурної спадщини українського народу з метою популяризації національних традицій, що склалися в Україні за козацьких часів»⁹. У різні роки цього історико-культурного фестивалю до нього залучалися різні діячі культури та науки серед яких були і представники історичної реконструкції. Так, у 2009 році, за свідченнями автора, реконструкторами було організовано лицарський турнір, свято зливоної каші та співоче поле. Більш детально матеріал цієї статті представлено у одному із розділів даної праці.

Також серед авторів, які розглядають схожі теми музейної комунікації та модернізації можемо відмітити таких: Р. І. Гураль «Основні напрямки розвитку інформаційної структури музеїв», «Новітні інформаційні технології у роботі музеїв (на прикладі сайту Державного природознавчого музею НАН України)», який досить цікаво подає ідею про реалізацію віртуальних експозицій та подає приклади європейського досвіду, та українського, зокрема, що викликало

---

⁸ Вербицька П. В. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Вип. 3, № 1. С. 24.

⁹ Буланова Н. М. «Мамай-фест» як інноваційний музейний проект // Мат. симпозіуму з декор.-приклад. мист-ва «Історія та сучасність укр. нар. мист-ва і його роль у формуванні нац. свідомості». Дніпродзержинськ, 2010.

особливий дослідницький інтерес; В. М. Банах «Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи»; П.С. Усенко «Сайт Дніпропетровського історичного музею: аналіз інформаційної присутності в мережі Інтернет»; Я. О. Бандур, В. В. Єкшов «Науково-просвітницькі заходи та виставки в діяльності меморіального будинку-музею Д.І. Яворницького».

Наступна публікація - П.І. Жежнич, Ю.В. Ришковець «Структурна та формальна моделі віртуального музею». У статті розглянуто та запропоновано структуру віртуального музею. Зроблено порівняльний аналіз віртуального та електронного музеїв. Запропоновано нові способи перегляду експонатів у віртуальній кімнаті. Введено формальні моделі понять «віртуальний експонат», «віртуальна кімната», «віртуальна експозиція», «віртуальна галерея» та «віртуальний музей».

Аналітична записка О. Кузьмука «Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід». В аналітичній записці проаналізовано досвід європейських країн щодо можливостей використання потенціалу музеїв для реалізації освітніх і наукових програм, розвитку культурного туризму. Сформовано пропозиції щодо можливостей застосування відповідних практик в українських умовах. Звідси ми почерпнули цікаву інформацію про музейну та архівну політику різних країн Європи, головним чином представлена Великобританія, Австрія, Франція та Хорватія.

Для глибшого розуміння стану архівної справи закордоном нам допомогли праці М. Г. Палієнко. Марина Геннадіївна Палієнко — сучасний український науковець, архівознавець, доктор історичних наук. Вельми інформативною для нас виявилася її стаття «Особливості зберігання документальної спадщини у Великобританії: історичні традиції та сучасна організація». У статті розглянуто історію виникнення перших королівських архівів у Великобританії, заснування Державного архіву Англії, охарактеризовано особливості організації зберігання історичних документів у XIX– XX ст., визначення тенденції розвитку архівної системи та діяльності Національного архіву Великобританії на сучасному етапі. Саме з її статті ми

дізналися більше про роботу Національного архіву Великобританії у наші часи. «Одним з найбільших досягнень Національного архіву останніх років є розробка електронної системи управління документами, яка незабаром має замінити системи на паперовій основі. Він також створює електронні архіви пам'яток на паперових та інших носіях, з якими можна вже тепер ознайомитися у цифровому форматі. Спеціальний банк даних про неурядові архіви (National Register of Archives) дає можливість ознайомитися з матеріалами з британської історії, які зберігаються як у Великобританії, так і поза її межами»¹⁰. Крім цього подана інформація про режим доступу до архівних документів Великобританії і приклади унікальних зібрань що зберігаються у Національному архіві Великобританії.

Варті уваги декілька публікацій із науково-практичного журналу «Архіви України». Стаття «Куди прямують архіви..?» (До виходу в світ збірника праць Шарля Кечкеметі), К. І. Климова, І. Б. Матяш, М. Г. Палієнко. Як вказано у назві, публікація присвячена збірнику праць видатного діяча архівної справи, Генерального секретаря Міжнародної ради архівів 1962-1998 рр., Шарля Кечкеметі. У статті проведено детальний аналіз змісту фундаментального тому праць Шарля Кечкеметі під назвою "Суверенітет. Обговорення претензій. Професійна культура: Нариси з архівної політики". З даної статі стало відомо, що збірник праць розкриває актуальні теоретичні питання архівістики, зокрема її фундаментальні поняття і принципи, періодизація історії архівів, їхня роль у державному управлінні; роль архівів як важливого фактору державного управління, питання регіонального співробітництва (на прикладі арабських країн) і міжнародної архівної діяльності, викладені основні ідеї про зміст і форми міжнародного співробітництва. Один із розділів праці присвячений розв'язанню проблеми поділу архівної спадщини між колишніми колоніями і метрополіями на міжнародному рівні і виробленню міжнародних норм щодо поступок і розподілу архівів. Ш. Кечкеметі також виклав свій погляд на майбутнє професії архівіста та архівів в епоху інформатизації суспільства.

---

¹⁰ Палієнко Марина. Особливості зберігання документальної спадщини у Великобританії: історичні традиції та сучасна організація. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2011. Т. 19, кн. 1. С. 46.

Автор дає відповідь на питання, яке місце в майбутньому управлінні посядуть паперові документи і як архівні установи, створені протягом століть, зможуть адаптуватися в середовищі, де обробка документів здійснюватиметься без паперу. Архіви зможуть інтегруватися в нові умови, вважає автор, якщо візьмуть на себе свою традиційну місію хранителя пам'яті, адаптуючися до норм інформаційного суспільства¹¹. Зроблено спробу розкрити складний вузол проблем - об'єктивне висвітлення історії, небажання згадувати окремі епізоди минулого, державні секрети тоталітарної влади і регламентація доступу до архівів. Зрештою Ш. Кечкеметі наголошує: важливим аспектом державної політики кожної країни має бути підтримка національної архівної установи, діяльність якої присвячена збереженню, опрацюванню та використанню архівної спадщини нації.¹²

У ході пошуків наукового матеріалу з досліджуваної теми також були проаналізовані наступні статті: Казімірова І. О., Ємельянова Т. О. «З досвіду оцифрування кінодокументів у ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного»; Мельник Р. І. «Організація доступу та користування архівними документами у Польщі: нормативно-правовий аспект».

Аналіз вітчизняної історіографії проблеми дослідження показав відсутність узагальнюючих робіт, в яких би комплексно досліджувалося питання ролі архівних та музейних фондів у популяризації середньовічної культури.

Джерельну базу дослідження склали матеріали з усної історії, а саме результати анкетування представників історичної реконструкції, також аналізувалася політика європейських країн щодо архівних та музейних установ, матеріалів історичної пам'яті, сайти національних архівів різних країн, програми та переліки запланованих заходів архівів, музеїв та бібліотек із метою популяризації фондів серед населення, фото та відео матеріали кореспондентів та інших безпосередніх свідків і учасників подібних заходів, періодичні

---

¹¹ Климова К. І. "Куди прямують архіви..?" (До виходу в світ збірника праць Шарля Кечкеметі). *Архіви України*. 2001. № 4-5. С 5.

¹² Климова К. І. "Куди прямують архіви..?" (До виходу в світ збірника праць Шарля Кечкеметі) *Архіви України*. 2001. № 4-5. С. 10.

видання. У даному випадку анкета є спеціально зіставленим опитуванням, сформованим з урахуванням основних дослідницьких завдань і складається з кількох змістовних блоків, що дозволяють розкрити коло питань щодо тематичного спрямування та напрямку активності культурних об'єднань та клубів, діяльність яких спрямована на популяризацію середньовічної культури в Україні. Вона містить як статистичні дані, на кшталт середнього віку представників, їх переважаної статі та професії, тенденцію до певної тематики реконструкції, так і загальну інформацію, яка допомагає краще зрозуміти особливості забезпечення автентичності історичної реконструкції і місця архівних та музейних фондів у цьому аспекті. Більшість матеріалів які були використані під час проведення дослідження ніким не вивчались і не публікувались у наукових дослідженнях і можуть бути віднесені до нетрадиційних або потенційних джерел.

В процесі реалізації мети і завдань дослідження ми спирались на загальнонаукові принципи. Принцип історизму, дозволив розглянути процес розвитку тематики популяризації середньовічної культури в історіографічному просторі у динаміці; дотримання принципу багатофакторності, дало можливість сукупно вивчити об'єктивні та суб'єктивні фактори, що впливали на становлення проблематики актуалізації архівних фондів у вітчизняній історичній науці; принципи всебічного і об'єктивного пізнання, забезпечили достовірність результатів дослідження та звели до мінімуму соціо-культурні впливи на автора.

Зазначені принципи були реалізовані через конкретні методи наукового дослідження. Комплекс дослідницьких методів, зумовлений специфікою об'єкту та предмету даної роботи, представлений набором загальнонаукових методів – аналізу та синтезу, а також історичними – порівняльно-історичний, історико-генетичний, хронологічний, описовий та ретроспективний.

Опрацювання в процесі дослідження комплексу публікацій із даної тематики викликало необхідність звернутися до джерелознавчих методів, зокрема, бібліографічної евристики, а також зовнішньої та внутрішньої критики

джерел. Предмет і завдання дослідження визначили вибір проблемно-тематичного методу дослідження обраної теми, що знайшло своє відображення у вибірковості вивчення публікацій наукових часописів.

Оскільки предметне поле кваліфікаційної роботи досліджується не тільки істориками, але й фахівцями архівознавства та культурології для всебічного аналізу комплексу європейських архівів у популяризації середньовічної культури були використані суміжні знання й методи цих наук. Найяскравішим таким методом став метод глибинного інтерв'ю. Нами були розроблені анкети із рядом запитань переважно біографічного характеру, за допомогою яких здійснювалося фіксування суб'єктивного знання окремої людської особистості про власний досвід використання архівних та музейних фондів в історичній реконструкції.

РОЗДІЛ 2.

АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

2.1 Актуальність документальних фондів в історичній реконструкції

Перш за все варто пояснити, чому ми обрали саме рух історичної реконструкції, у якості посередника між архівними установами та громадськістю у процесі популяризації середньовічної культури. Даний вибір обумовлений тим, що під егідою руху історичної реконструкції збираються люди різних вікових та професійних категорій, соціального статусу, національної та релігійної приналежності і об'єднує їх спільний інтерес до історії. Тобто, саме рух історичної реконструкції, на нашу думку, є найпопулярнішим феноменом у сучасному суспільстві, головною метою якого є вивчення історії. Таким чином, дане соціокультурне явище має можливість впливати на найрізноманітніші верстви населення і, відповідно, популяризувати історію у різних її проявах.

Для досягнення максимальної ясності та запобігання двозначних трактувань ми вважаємо за необхідне розпочати дану кваліфікаційну роботу із пояснення визначень та понять якими ми будемо далі оперувати. Почнемо із визначення поняття історичної реконструкції, і одразу наголосимо, що у методичній літературі трапляються два варіанти розуміння цього терміну¹³. У даній роботі виключається розгляд цього терміну як частини експериментальної археології. Через те, що процес зародження та формування історичної реконструкції та експериментальної археології був майже одночасним, деякі дослідники зовсім не допускають існування цих явищ окремо¹⁴. Але ґрунтовно досліджуючи періодику та дані,

---

¹³ Дьоміна А. В. Движение исторической реконструкции: пути и решения. *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова*. 2012. № 5. С. 3 - 4.

Глухарьов І. В. Движение военно-исторической реконструкции как социокультурный феномен: дисс. ... канд. культурол. наук: 24.00.04 – прикладная культурология. Государственная академия славянской культуры. Москва, 2000. С 112 - 129.

¹⁴ «Олег Двуреченский: историческая реконструкция и экспериментальная археология»/ Інтерв'ю Кравецького А. С. з Олегом Дворічанським. 2016. [Відео-інтерв'ю] «Красное ТВ»

зібрані шляхом опитування¹⁵, ми змогли прийти до висновку, що історична реконструкція була окремим соціокультурним рухом ще з початку свого існування. Саме через це, ми відмежовуємо дану працю від думки щодо поєднання цих феноменів, хоча допускаємо існування факту обміну досвідом між цими двома категоріями. Отже, у нашій роботі історична реконструкція визначається, як соціокультурний рух, діяльність якого дозволяє за наявними даними різних джерел відновити і відтворити в комплексі якусь область діяльності людини, з урахуванням соціальних відносин, матеріальної культури, традицій і духовного стану, відтворюваних максимально наближено до оригінальних, що робить можливим оцінити культуру, що реконструюється, поглядом безпосереднього спостерігача.

Далі варто зазначити що представники історичної реконструкції на певному етапі своєї дослідницької роботи активно користуються історичними джерелами, і саме їх достовірність визначає якість кінцевого продукту реконструкції. Цей факт тісно пов'язує даний соціокультурний рух із архівними та музейними фондами. На сьогоднішній день рівень розвитку історичної реконструкції, а конкретно вихід її на міжнародну арену, вимагає від представників строго дотримуватися автентичності реконструйованих речей. А цю вимогу можуть сповна забезпечити лише фахові заклади, які мають високий рівень визнання серед спеціалістів історичної галузі і є відкритими та зручними для використання звичайними громадянами. Під цим визначенням ми розуміємо архівні та музейні установи, які, при грамотній, налагодженій взаємодії із представниками історичної реконструкції в кінцевому рахунку отримують не аби яку користь на кшталт різного роду промоцій¹⁶. Далі, у нашій кваліфікаційній роботі, у ході аналізу прикладів реалізації подібної співпраці, ми доведемо, що це дійсно актуалізує системні зусилля зі створення вдалого,

---

¹⁵ Додатки Б

¹⁶ Актуалізовані та нові слова й значення (матеріали до словника). *Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр.* — К.: Ін-т української мови НАН України, 2011. Вип. 20. С. 240

позитивного іміджу культурно-освітніх установ через передачу позитивної інформації, продуману і сплановану, тривалу діяльність, що має на меті підтримку діалогу і взаємовигідних відносин між конкретною організацією та групами, від яких залежить її успіх. Саме архівні та музейні фонди є найпершими об'єктами зацікавлення для реконструкторів на етапі дослідницької діяльності, від якості якої залежить рівень автентичності кінцевого продукту.

Таким чином, ми перейшли до визначення архівних та музейних фондів, якими ми будемо оперувати на протязі усієї кваліфікаційної роботи. Під цими поняттями ми розуміємо колекції оригінальних пам'яток історії, матеріальної і духовної культури людства, що знаходяться в архівосховищах, експозиціях або на виставках музеїв, у бібліотеках та приватних фондах. В першу чергу нас цікавлять саме такі приклади архівних та музейних фондів, які представляють свої зібрання у мережі Інтернет у вільному доступі. Така специфіка зацікавленості обумовлена вимогами сучасного суспільства, на якому зосереджена увага даного дослідження.

Отже, переходячи до розкриття питання актуальності зазначених фондів у популяризації середньовічної мілітаризованої культури ми пояснюємо, що обрали цей період, бо він надзвичайно виділяється серед інших в першу чергу через велику кількість прихильників цієї епохи.

Для реконструкції деяких комплексів часто необхідна інформація про предмети, на які джерел у вільному доступі немає взагалі. Отримати її експериментально теж неможливо. Область застосування експерименту обмежена, тобто неможливо довести експериментально наявність предмета одягу, якщо немає знахідок, письмових і образотворчих джерел пов'язаних з народом, його сусідами в досліджуваній період. Фрагментарність інформації при створенні костюма народжує «допуски» на елементи, існування яких є спірним. Кількість допусків безпосередньо залежить від знань науки і головне,

знань реконструкторів в цій області. Обізнаність реконструкторів безпосередньо залежить від того наскільки профільні установи зі збереження історичної спадщини є доступними та зручними для користування. Використання нових досліджень для реконструкторів сильно ускладнено через неоднозначне ставлення наукового світу до історичної реконструкції зокрема, невеликої кількості точок доступу до інформації та проблем з авторським правом. А використання обмеженої кількості доступних джерел або застарілої інформації, веде до протиріччя - створення умоглядних «допусків» в областях, де є наукові роботи. Неможливо створити точну реконструкцію матеріального об'єкта з інтерпретацій, не маючи на руках зразок, достатньої кількості інформації про нього і не знаючи технології виробництва. Якщо креслення можна створити з аналізу та аналогій збережених елементів матеріальних об'єктів, то в наукових інтерпретаціях занадто багато зазорів в описах технологій, які можливо заповнити експериментальним шляхом.

Зустрічаються випадки, коли історичний експеримент показує неточність наукових інтерпретацій, але, нажаль, історична наука неоднозначно ставиться до результатів експериментів, тим більше істориків-аматорів.

Сучасному реконструкторові в пошуках потрібної достовірної інформації про історичне минуле допомагає те, що у більшості з провідних архівних, музейних та бібліотечних установ в даний момент є своя сторінка в Інтернеті. Широке оприлюднення, ефективне використання історичної інформації, і взагалі – актуалізація інформаційних ресурсів музейних та архівних фондів України наразі реалізуються саме через систему довідкового апарату до фондів архівів і музеїв, тобто комплексу взаємопов'язаних, створених на єдиних методологічних і методичних засадах довідників, зокрема електронних. Системи довідкових апаратів будують відповідно до структури конкретного фонду. Електронні довідники містять відомості про склад і зміст зібрань на різних рівнях. Кожен тип довідника має свої види й різновиди відповідно до

цільового призначення, об'єкта, аспекту описування й міри деталізації інформації. Така організація довідкового апарату дозволяє розібратися у системі потрібного фонду та віднайти необхідні дані кожному користувачеві.

Пропонуємо розглянути це питання на конкретному прикладі. Серед відповідей у наших анкетах щодо популярності архівів як джерел інформації, деякі представники назвали цікавим Центральний державний історичний архів України у Львові.¹⁷ Найдавніші документи цього архіву представлені колекцією пергаменних грамот (1176–1800) 13-ма мовами. Тут зберігається гродська книга Львова 1382–1389 р., фінансово-адміністративні книги 1401–1414 і 1414–1426 р., рукописні хроніки В. Зиморовича, Я. Юзефовича та ін. Унікальну цінність мають колекції карт і планів Львова XVI–XVII ст., інших міст, України в цілому. У фондах Львівського братства відкриті документи про розвиток культури, освіти і мистецтва XVI–XVIII ст.¹⁸ Для реконструктора можуть бути цікавими подібні документи для відтворення бойових подій середньовіччя на теренах Галицько-Волинського князівства та Руського королівства, а також побуту жителів цих територій. Знайшовши сайт названого львівського архіву ми побачили налагоджений довідковий апарат із зручними таблицями і описами фондів. Далі, для виконання необхідної дослідницької роботи зі знайденими документами потрібно здійснити запит до архіву. Про порядок звернення на сайті міститься вичерпна інформація, яка повідомляє, що виконання тематичних, персональних та майнових запитів архів здійснює як платну послугу або пропонує фізичній/юридичній особі, що звернулася до архіву з таким запитом, провести самостійний пошук за документами архіву у читальному залі. На сайті досить зручно розташована інформація про види запитів для того щоб будь яка людина могла ідентифікувати форму потрібного їй запиту. У нашому випадку це тематичні запити, що стосуються виявлення

---

¹⁷ Додаток Д

¹⁸ Матяш І. Організація архівної справи в сучасній Україні. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2004. № 11. С. 16.

відомостей та підтвердження окремих фактів (подій) з певної теми, які виконуються із наданням інформаційних листів або переліків виявлених в архіві, за допомогою довідникового апарату, документів. Кажучи про режим доступу до документів НАФ, варто зазначити, що за Законом України, гарантується доступ усіх громадян України, які мають документи для підтвердження своєї особи. Громадяни інших країн та особи без громадянства мають такі самі права як і громадяни України. Доступ може тимчасово обмежуватися у зв'язку з науково-технічним опрацюванням та реставрацією документів (до одного року), а також збереженням державної таємниці¹⁹.

Така процедура роботи із архівними фондами насправді є відносно не складною і зазвичай виправдовує затрачений час, бо інформація, віднайдена у такій установі, буде достовірною. Хоча деякі представники історичної реконструкції стверджують, що окрім електронного довідкового апарату, значно полегшує роботу з архівами наявність електронного доступу до самих документів, в оцифрованому вигляді чи їх фотокопій. На противагу цьому зазначимо, що у найбільш доступних групах джерел, таких як науково-популярні видання та псевдонаукові Інтернет публікації, окрім сумнівної достовірності, існує проблема інтерпретації та ідеалізації тобто підгонки матеріалу під певні стандарти, ідеології влади, культури, або бачення автора. Будь-яка реконструкція, створена з інтерпретацій кілька разів перекручених фактів, не може бути на 100% автентичною. Тому будь-які заяви, про «повну реконструкцію» будь-якого об'єкта матеріальної культури, а тим більше комплекту, мають бути підкріплені серйозною доказовою базою, з урахуванням порівняльного аналізу і критики джерела. Найкраще, коли правильність реконструкції підтверджується відразу декількома джерелами. Але, на жаль, така можливість є не завжди.

---

¹⁹ Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». Офіційний сайт Верховної Ради України (Дата звернення: 9. 12. 2019)

Такий приклад дозволяє зробити висновок, що при налагодженій роботі довідкового апарату та достатньому роз'ясненні усіх необхідних процедур для роботи із документами архівна установа стає актуальною і важливою ланкою на етапі дослідження в історичній реконструкції. Звичайно, можливість проходження більшості процедур в електронному режимі є пріоритетною під час вибору конкретної установи, бо процес історичної реконструкції є досить затратним у питанні часу та грошей і дослідницький етап не є виключенням. Поряд із забезпеченням вільного доступу громадян до національного культурного надбання, важливим для суспільства наслідком є оцифрування основної джерельної бази досліджень – документного фонду, що включає архівні, бібліотечні та музейні фонди і створення інформаційних систем для роботи з оцифрованими зібраннями. Кажучи про музейні фонди, варто зазначити що окрім електронного довідкового апарату ще одним визначальним критерієм популярності серед реконструкторів є наявність віртуальної експозиції. Приємно відмітити, що завдяки інформаційним технологіям на теренах України з'явилися деякі віртуальні музеї, такі як Музей історії трипільської культури, розміщений на офіційному сайті Фундації «Культурна спадщина України», та Музей археології Батурина. Вони втілюють сучасні прогресивні можливості для показу експонатів, демонструють їх у вільному доступі і, таким чином, полегшують задачу реконструктора із пошуком та дослідженням необхідних історичних пам'яток. Загалом, віртуалізація праці є характерною ознакою сучасної людини і саме тому вона має обґрунтоване місце у даній кваліфікаційній роботі.

Повне розкриття даного питання неможливе без ще одного наступного зауваження. Попри очевидну актуальність архівних і музейних фондів для популяризації середньовічної культури ми маємо згадати і про зворотну сторону цих взаємовідносин. Зв'язок історичної реконструкції з різноманітними сферами суспільного життя робить цей рух досить гнучким та відкритим для

комунікації і обміну досвідом між представниками різноманітних галузей. Також, спілкуючись з досвідченими реконструкторами, неможливо не помітити, що багато зі здійснених історичних експериментів показали наукову неспроможність деяких теоретичних концепцій. Це говорить про те, що зараз історична реконструкція знаходиться на тому рівні розвитку, який дозволяє інтегруватися у професійний науковий світ, але це можливо тільки за підтримки профільними установами та визнання авторитетних фахівців історичної науки.

Історія завжди була посередником між попередніми та сучасним поколіннями, сховищем цінного досвіду та вчителем. Але ця важлива функція історичного знання розкривається повністю за умови правильного підходу до її використання та розуміння. Освоєння історичних цінностей особистістю в групі історичної реконструкції або в індивідуальних заняттях впливає в кінцевому рахунку на внутрішній план самої особистості, з рівнем інформованості зростає і культурний потенціал особистості. Отже, реконструкторська діяльність займає важливе місце у ході формування особистості, особливо, якщо врахувати той факт, що серед реконструкторів перебуває досить велика кількість молодих представників. Під час своєї діяльності реконструктор стає шукачем істини, від нього самого залежить чи побачить світ нове відкриття, тільки він може підтвердити чи спростувати інформацію, закладену в історичному джерелі. А отже історична реконструкція виховує почуття відповідальності не тільки перед вузьким колом родинного оточення, а й перед суспільством в цілому. Така діяльність здатна активізувати інтерес до науки людей, без спеціальної освіти, що сприяє формуванню не викривленої історичної пам'яті. Звичайно позитивний ефект для історичної пам'яті має місце за умов співпраці із спеціальними установами, що допоможуть виключити викривлення історичної дійсності.

У світі процесів глобалізації замкнуті та нездатні до пристосування сфери людської діяльності приречені на поступове згасання та зникнення. Тому, історична реконструкція, використовуючи історичні джерела, робить їх популярними та вказує прогресивні шляхи для розвитку системи джерелознавства. Завдяки цій тенденції архівні фонди, музеї, бібліотеки та інші місця збирання та збереження історичних джерел отримують чудову можливість набути популярності та підвищити своє значення серед суспільства без спеціальної історичної освіти.

2.2. Віртуальні експозиції як фактор інтенсифікації історичної реконструкції

Як ми визначили раніше, здатність пристосовуватися до швидких навколишніх змін у бік розвинутих технологій є пріоритетною у питанні місця та ролі таких установ як архіви та музеї у житті сучасного суспільства. У сучасному інформаційному суспільстві інформація визнається головним ресурсом, їй відводиться фундаментальна роль у розвитку суспільних відносин. Нове інформаційне середовище, сформоване під впливом змін в поширенні інформації, визначає характер розвитку спільнот і їх взаємодії з різними інститутами. У нашому випадку ми кажемо про характер взаємовідносин між представниками історичної реконструкції та організаціями що зберігають та надають доступ до історичних пам'яток людської діяльності. Динаміка технологічних інновацій характеризується зростанням перетворень і появою нових форм медіаресурсів. Доступ до контенту більшої кількості інформаційних ресурсів, що знаходяться в мережі Інтернет, вже не представляє складності. Питання тільки в якості та достовірності. Доступність та зручність комунікації - особливі цінності інформаційного середовища. Фонди музеїв і архівів, поряд з фондами бібліотек, грають важливу роль в збереженні культурно-історичної спадщини країни. Бібліотеки, музеї та архіви є власниками особливо цінних видів інформації, матеріальних і нематеріальних

пам'яток культури та літератури. Вони не стоять осторонь від сучасних умов розвитку комунікацій та також залучені в потік інформування. І саме такі приклади вдалих трансформувальних цих установ ми маємо змогу представити. Але спочатку ми вважаємо за необхідне пояснити різницю між електронною та віртуальною інформаційно-ресурсною базою. Електронній інформаційно-ресурсній базі властиві такі показники:

1. Використовується на локальному ПК чи в локальній мережі.
2. Використання додаткового прикладного програмного забезпечення.
3. Відсутність функції коментарів.
4. Відсутня можливість ведення дискусій між відвідувачами.
5. Відсутність системи електронної комерції.
6. Недоступність для широкого кола людей.

На противагу, віртуальні проекти мають інші властивості:

1. Використовується в мережі Інтернет.
2. Використання веб-браузера.
3. Наявність функції коментарів.
4. Наявна можливість ведення дискусій між відвідувачами.
5. Наявність системи електронної комерції.
6. Доступність для широкого кола людей.²⁰

Попри відмінності, ці дві категорії мають і спільні характеристики: наявність функції пошуку; використання сховища даних; використання засобів мультимедіа. Далі ми зробимо спробу визначити яка із представлених типів

---

²⁰ Жежнич П. І. Структурна та формальна моделі віртуального музею. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2008. № 631: Інформаційні системи та мережі. С. 108.

модернізованих інформаційно-ресурсних баз має більшу актуальність для популяризації середньовічної мілітаризованої культури.

Почнемо з оцифрованих архівних документів. Перш за все нашу увагу привернув Центральний державний історичний архів України м. Київ. Наразі архів має сучасну інформаційну систему, де функціонують облікові й тематичні локальні бази даних. У ЦДІАК України сконцентровано документи, що висвітлюють історію української держави періоду її входження до складу Литви і Польщі (з XIV до кінця XVIII ст.), Росії (з першої половини XVII ст. до Лютневої революції 1917 р. в Росії). Серед фондів, що займають важливе місце можна відмітити фонди установ Гетьманщини (друга половина XVII ст. - остання чверть XVIII ст.), фонд Архіву Коша Нової Запорозької Січі тощо. Найдавнішою пам'яткою архіву є Євангеліє грецькою мовою на пергамені XIII ст.; найстарішим документом - грамота руського старости Отто з Пільче 1369 р. Давні матеріали також зібрані в колекції документів Київської археографічної комісії. Це - привілеї литовських князів і польських королів, універсали українських гетьманів, грамоти російських царів, документи з власноручними підписами визначних діячів України, Росії, інших країн. Документи колекції відтворюють середньовічну та нову історію українських земель. В архівних колекціях інкунабулів і стародруків зберігаються рідкісні європейські та вітчизняні видання - ліонський інкунабул (1454), лейпцизькі, базельські, штутгартські палеотипи (поч. XVI ст.), перше видання «Литовського статуту» (1588) «Грамматика Мелетія Смотрицького» (1648), «Патерик» (XVI ст.) «Лексикон Памви Беринди» (поч. XVII ст.), «Літопис Григорія Грабянки» (список 1773 р.), «Ізраїльський змії» Григорія Сковороди тощо. У фондах і колекціях архіву містяться цінні картографічні і геодезичні документи XVII - поч. XX ст., у тому числі одна з найдавніших пам'яток української картографії - межова карта Бориспільського ключа 40-х років XVII ст.; план Києва, складений М. Ушаковим у 1695 р.; документи Київської інженерної команди та

ін. Серед унікальних джерел XVI-XVIII ст. - на престольне Євангеліє, видане у Львові 1636 р. та подароване в 1641 р. київським митрополитом Петром Могилою церкві Спаса на Берестові; копіарій магдебурзьких привілеїв Києва (1544-1659); географічні та топографічні описи Київського намісництва (1781, 1785, 1787); кольорові зображення гербів Київського, Новгород-Сіверського намісництв. Таким чином нашій увазі представлений багатий масив архівних документів доби середньовіччя, який є дуже цінним не тільки для професійних дослідників, а й для представників історичної реконструкції. Серед заходів популяризації власне цієї архівної установи можемо відмітити організацію документальних виставок, які надають доступ до фотокопій документів відповідної тематики виставки. Серед представлених виставок можемо відмітити «Магдебурзьке право міста Києва». Представлені на виставці документи є оригіналами, засвідченими копіями і копіями XVIII століття з фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Київ. Більшість документів має автографи тогочасних можновладців найвищого державного рангу (польських королів, російських урядовців, українських гетьманів) та печатки: державні (королівські, царські, Війська Запорозького), власницькі, магістратські (проставлені на документах та виписах з «книг меских Кієвского ратуша» XVII–XVIII століть) тощо. Серед документів, що представлені в електронній експозиції є регест привілеїв великих князів литовських і королів польських про надання і підтвердження м. Києву магдебурзького права, грамоти російського царя Федора Олексійовича тощо. Ці документи мають зображення печаток, автографів, геральдичні символи, саме така інформація як правило цікавить історичних реконструкторів на етапі дослідницької діяльності. Наступна цікава вставка – «Книжкові мініатюри у фондах ЦДІАК України». Найяскравішими прикладами вітчизняної книжкової ілюстрації епохи Ренесансу, що представлені у даній виставці, є Київський Псалтир (1397 р.) та Пересопницьке Євангеліє (1556 р.-1561 р.) - найвизначніша

рукописна пам'ятка староукраїнської мови та мистецтва XVI ст. У зібранні ЦДІАК України, зокрема, у фонді Київської духовної консисторії, знаходиться чимало метричних книг, у яких збереглися безцінні зразки книжкових мініатюр, що не лише ілюструють зміст документу, але є також яскравими свідченнями особливостей побуту українців епохи розквіту національного мистецтва та культури. Деякі з них представлені в електронному доступі на даній виставці. Ще одна не менш інформативна виставка має назву «ДО ІСТОРИЇ МОДИ...». Документи з фондів архіву, представлені на виставці, дають нам змогу торкнутися моди тих років у її багатогранності, витонченості, філігранності і шику, побачити минуле і жінок з минулого. Дана виставка надає електронний доступ до документів, які викликають надзвичайне зацікавлення історичних реконструкторів, а саме: Свідоцтво про навчання кравецького ремесла Інструкція зі шовківництва у Слобідсько-Українській губернії, Зразки тканин, зібраних гр.Мнишек, Робоча книжка шевця 1883 р., Зразки тканин та пряжі, Описання київської майстерні з в'язання панчох, Описання київської майстерні дамського плаття, Записка про приготування кольорів для фарбування пряжі, Зразки тканин для костюму О. П. Скоропадської тощо. Таких виставок на сайті ЦДІАК України міститься близько 50, і всі вони є безперечно цікавими та корисними як для професійних дослідників так і для аматорів. Кожен представлений документ має невеликий опис із назвою, роком створення та даними про місцезнаходження у фонді. Серед цікавих видань можемо відмітити альбом «НАШ ГЕРБ. Українські символи від княжих часів до сьогодення». У виданні герби і українські символи подано за принципом історичних державних утворень – від Київської Русі до сьогодення. Особливу увагу приділено знакові Володимира Великого – Тризубу, – який 1918 року став державним гербом Української Народної Республік. Саме Тризубу і присвячено понад половину книги. У книзі опубліковано іконографічні пам'ятки з більш ніж 50 музеїв, архівів і бібліотек України та світу, зокрема, і

документів з фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Київ.

Схожу практику електронних документальних виставок має ряд інших архівів України, серед яких Центральний державний історичний архів України, м. Львів та Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Подібні виставки мають достатню ефективність у питанні актуалізації архівних фондів та популяризації представлених тем, серед яких має місце і культура середньовіччя.

Серед якісних електронних ресурсів варто відмітити сайт електронної бібліотеки «Україніка» на якому ми знайшли інформацію про «LIBRARIA» – електронний архів української періодики, що містить значний масив історичної преси, а також наукових і літературно-художніх серійних видань. Роботу над створенням ресурсу розпочато 2011 року, тоді було відскановано перші колекції українських газет. Наразі оцифровано кілька сотень тисяч сторінок понад 400 видань українською, польською, німецькою, їдиш, кримськотатарською та російською мовами, що видавалися у різних регіонах України переважно в 20–40-х роках ХХ ст. На вебсайті доступні для перегляду не лише цифрові зображення але й розпізнані тексти видань з інтерактивними змістами кожного з чисел, що надає численні пошукові можливості. Окрім морфологічного повнотекстового пошуку, доступний також пошук за назвами видань, географією (регіони та місця) та хронологією видань (конкретні дати або періоди); окремо може бути застосовано пошук за заголовками статей, а також пошук ілюстрацій за підписами до них. Пошукову систему ми перевірили, ввели слово «середньовіччя» і дійсно, перед нами відкрилися колонки зі знайденими тематичними зображеннями, декілька публікацій із введеним словом у заголовку та усі варіанти іншої періодики із словом «середньовіччя» у тексті. На нашу думку представлений приклад є одним із

найвдаліших проектів оцифрування документів, бо він достатньо зручний у користуванні та має просту навігацію по сайту.

Далі нашої уваги вартий електронний архів «eScriptorium». Цей ресурс створюється Центральною науковою бібліотекою Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. У своєму проекті ця установа запрошує до співпраці усі бібліотеки вузів України, в розпорядженні яких є відповідні фонди і техніка для оцифрування. На даний момент до проекту приєдналися бібліотеки Харківського національного університету радіоелектроніки та Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва.

Архів eScriptorium містить повні електронні версії (або окремі фрагменти) рідкісних видань і рукописів і створюється з освітньої та наукової метою. Велика увага приділяється оцифрування харківських видань. Треба зазначити, що багато видань, надані в eScriptorium, унікальні, знайти їх в інших бібліотеках або в інших повнотекстових архівах неможливо. Розміщені в eScriptorium електронні версії документів, а також оригінали, є власністю бібліотек, які їх надали. Сайт надає можливість вільного використання наданого матеріалу з освітньою та науковою метою за умови посилання на цей архів та повідомлення про кожне таке використання. Аналізуючи надані оцифровані матеріали ми можемо констатувати, що даний електронний архів дійсно надає цікаві документи, які можуть бути у нагоді для історичної реконструкції. У деяких випадках помічена незадовільна якість електронної копії, але про це на сайті є застереження «у деяких випадках у нас немає можливості провести попередню реставрацію видань».

Наступним відзначимо електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія». Сам архів позиціонує себе як репозитарій, який має трирівневу структуру: фонд - під-фонд – колекція. У репозитарії НаУКМА розміщуються матеріали наукового та освітнього характеру таких типів: статті (препринти, постпринти та опубліковані версії), книги та розділи книг,

дисертації і автореферати дисертацій, наукові та науково-технічні звіти, презентації, набори даних, матеріали конференцій, навчальні матеріали та ін. На сайті також працює зручна пошукова система, за допомогою якої можна без труднощів знайти публікації на потрібну тему будь-якому користувачеві. Завдяки розміщеному документу на сайті - «Політики інституційного репозитарію Національного університету “Києво-Могилянська академія” eKMAIR», можемо бачити інформацію про умови використання опублікованих матеріалів. Так, будь-хто може вільно використовувати повні тексти чи інші дані, що розміщені в репозитарії. Матеріали в eKMAIR знаходяться у відкритому доступі та можуть бути відтворені, представлені чи передані третій стороні і збережені в базах даних в будь-якому форматі та на будь-якому носії з некомерційною метою без попереднього узгодження. При цьому має бути вказано бібліографічний опис, достатній для розпізнання твору та посилання на сторінку оригінальних метаданих. Згадування інституційного репозитарію Національного університету «Києво-Могилянська академія» (eKMAIR) вітається, але не є обов'язковим.²¹

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, що є одним із найбільших в Україні інформаційно-аналітичних і соціокультурних центрів, також надає електронний доступ до деяких унікальних рукописних і друкованих пам'яток книжкової культури, творів українського та зарубіжного мистецтва і інших видів документів. Електронний каталог книгозбірні містить понад 560 тис. бібліографічних записів. Для підвищення якості інформаційного забезпечення та наукової діяльності користувачів Бібліотека надає доступ до світових баз наукової інформації, зокрема таких повнотекстових ресурсів, як: Academic Search Complete, INSPEC, EBSCO-Energy Power, Cambridge University Press, Royal Society Publishing, Institute of Physics Publishing. З цією ж метою у бібліотечну практику впроваджено сервісну послугу «Електронна доставка

---

²¹ Політики інституційного репозитарію Національного університету “Києво-Могилянська академія” eKMAIR URI: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13607>

документів». Сервісну послугу «Електронна доставка документів» (ЕДД) можуть отримати фізичні та юридичні користувачі. Користувачі мають змогу замовити електронні копії:

- окремих сторінок або розділів книг;
- статей з продовжуваних та періодичних видань;
- законодавчих та нормативних документів.

Для зручності користування даною послугою на сайті розміщена поетапна інструкція. Послуга ЕДД є платною, вартість замовлення визначається згідно з Переліком платних послуг, що надає ЛННБУ ім. В. Стефаника. Виконання замовлення здійснюється впродовж 3-х робочих днів від дня надходження повної суми коштів на рахунок Бібліотеки. Використання отриманих електронних копій регулюється відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-ХІІ від 23.12.1993р., а саме, отримані копії видань дозволяється використати тільки для особистих, наукових і освітніх цілей та забороняється тиражувати отримані копії, відтворювати їх у бідь-якій формі, крім законодавчо дозволеної, передавати на будь-якій основі отримані копії іншим особам або організаціям.²² Також відмітимо, що Бібліотека має віртуальну галерею виставкового залу, залу читацьких каталогів, читальних залів та фондосховища. Для реконструктора будуть корисними як представлені джерела відкритого доступу так і передплачені ресурси Бібліотеки.

Далі перейдемо до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. З 1998 р. Бібліотека здійснює цілеспрямоване формування фонду електронних ресурсів. Мережеві інформаційні ресурси Бібліотеки як науково-інформаційного центру вміщують: зібрання «Наукова періодика України» (900

---

²² Закон України «Про авторське право і суміжні права». Офіційний сайт Верховної Ради України (Дата звернення: 9.12. 2019)

тис. статей з 2600 журналів), електронні тексти (845 тис. документів, із них 60 тис. авторефератів дисертацій), аналітичні матеріали (5 тис. випусків оперативної інформації та інформаційно-аналітичних оглядів), каталоги та картотеки (4 млн бібліографічних записів і 5 млн зображень карток генерального алфавітного каталогу); реферативну базу даних «Україніка наукова» (547 тис. записів), інформаційний портал «Наука України: доступ до знань», електронна бібліотека «Україніка», колекція рукописів та стародруків, а також реалізовані унікальні проекти, спільні з науковими установами та архівами, зокрема «Електронний архів Михайла Грушевського», «В.І. Вернадський», «Т. Г. Шевченко» тощо. У Бібліотеці обладнаний спеціальний зал електронних ресурсів Відділу технологій електронного науково-інформаційного обслуговування Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського – спеціалізований зал, який здійснює обслуговування всіх категорій користувачів локальними, корпоративними електронними інформаційними ресурсами, відкритими зовнішніми мережевими ресурсами, електронними документами на компакт-дисках з фондів Бібліотеки. Доступ до електронних інформаційних ресурсів через стаціонарні комп'ютери залу надається з метою оперативного задоволення наукових, освітніх, виробничих, духовних та культурних потреб усіх категорій користувачів. Висвітлюючи питання саме інтернет-ресурсів, варто зазначити, що у цієї Бібліотеки сторінка, що відповідає за такі ресурси не працює.

Проаналізувавши великий масив знайдених прикладів електронних архівів та бібліотек можемо запевнити що представлені приклади це лише невелика кількість зі списку, що утворився у ході дослідження. Але здійснений аналіз дає змогу зробити висновок, що подані представники є одними із найпоказовіших прикладів результату проведеної модернізації інформаційно-ресурсних баз.

Перед тим, як перейти до висновків, звернемо увагу на останній невисвітлений аспект питання, а саме, віртуальні експозиції музеїв. Наразі таких практик серед музеїв дуже багато, але не всі реалізовані вдало, тому ми взяли на розгляд найбільш підходящі з них. За критерій відбору у нас слугували: режим доступу, деталізація експонатів, зручність навігації по експозиції та якість супутньої інформації.

Почнемо із віртуального туру «Музеї України просто неба». Увазі відвідувача представлено сім автентичних музеїв просто неба, серед яких: Запорізька Січ, м. Запоріжжя, Резиденція Богдана Хмельницького у м. Чигирин, Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у м. Переяслав-Хмельницький, Національний музей народної архітектури та побуту України, Мамаєва Слобода у Києві, Музей народної архітектури та побуту «Шевченківський гай» у Львові та Музей народної архітектури та побуту у м. Ужгород. Віртуальний тур представлений інтерактивною мапою України із відміченими музеями на ній, кожна відмітка є активною і при натисканні на окрему, починається віртуальна подорож. Цей інтерактив має аудіосупровід. Аудіо-гід пояснює де знаходиться відвідувач, дає короткий опис кожному музею та локаціям. Локацій у кожному музеї багато, більше 10. Інтерактивна мапа дає змогу подивитись на експозиції всередині приміщень, але змоги роздивитись кожен експонат максимально детально немає. Можливостей подібних віртуальних турів достатньо для поверхневого ознайомлення із представленою музеєм експозицією, але для більш ґрунтовного поглиблення у інформацію щодо експонатів цього не достатньо.

Зовсім іншу характеристику ми можемо дати наступному нестандартному рішенню, що має вигляд віртуальної виставки «Колекція Орденів Львівського історичного музею» на платформі Google Cultural Institute. Музей став четвертою українською інституцією, якій вдалося домовитися про співпрацю із Google. Доречи, на платформі можна побачити фрески Софійського собору,

стріт-арт у Кам'янці-Подільському та експонати з музею Івана Гончара (Київ). Онлайн-виставка орденів – лише перша із низки віртуальних експозицій. Крім створення таких проектів співпраця передбачає також виготовлення 3D моделей та цифрових копій найцікавіших музейних експонатів. Крім того підготовлена віртуальна екскурсія музеєм. Усе це було створено у 2017 році коштом та з використанням обладнання Google. Зараз на платформі 74 фотографії експоната високої якості із можливістю детального огляду, кожен експонат має власний опис. Така реалізація віртуальної експозиції наразі найкраща серед знайдених нами українських прикладів.

Так, проаналізувавши найбільш характерні приклади реалізації проектів із модернізації архівних, музейних та бібліотечних установ, ми побачили різні форми цих практик. Нашій увазі були представлені електронні інформаційно-ресурсні бази із оцифрованими колекціями, фотокопіями документів, електронні та віртуальні експозиції музеїв та галерей бібліотек. Якщо підходити до оцінки поданих прикладів із точки погляду представника історичної реконструкції, то найбільш зручною та такою, яка відповідає усім вимогам сучасного не професійного дослідника, буде практика віртуальних експозицій та оцифрування документів. Саме оцифрування документів може забезпечити якісне зображення потрібного письмового джерела, а віртуальна експозиція може надати доступ до експонату шляхом відтворення його у 3D моделі. Така практика забезпечує можливість детального розгляду будь якого матеріального історичного джерела із збереженням його цілісності, адже виключає безпосередній контакт людини із експонатом. Але варто зазначити що на шляху реалізації таких проектів стоїть ряд проблем пов'язаних із різними факторами.

У реальному житті музейні виставки потребують великого простору для розміщення експозицій та подальшого їх перегляду. Музеї, бібліотеки та архіви містять величезну кількість різних матеріалів, проте пересічний відвідувач

може побачити лише частину цих матеріалів внаслідок обмежених виставкових площ, неякісного матеріально-технічного забезпечення, або просто через брак часу чи занадто далеку локалізацію установи. Показ одразу всіх експонатів реальної музейної колекції вимагатиме ще більшої кількості простору, а це неможливо з ряду причин. По-перше, спеціальні тематичні виставки будуються на основі головних тем в обмежений період часу. По-друге, виставка не може тривати довго і тому вона не може довгий час бути доступною для перегляду. Крім того, виставку не можуть побачити ті люди, які її не відвідали, а для людей, які не можуть бути в певному місці у певний час, це є істотним бар'єром²³.

У концепцію віртуальної інформаційно-ресурсної бази закладено принцип, згідно з яким колекції історичних пам'яток повинні бути доступні для перегляду будь-коли і в будь-який момент часу. Як ми побачили, на сьогодні найактуальнішими варіантами вирішення проблеми модернізації серед представлених на теренах України є саме віртуальні проекти музеїв та оцифровані матеріали архівів та бібліотек. Вони надають змогу отримати необхідну інформацію не виходячи з дому, таким чином економлячи час та ресурси людини. Але на превеликий жаль таких вдалих проектів поки що не так багато. Проаналізувавши більше десятка прикладів, нам вдалось виокремити ряд основних проблем, які стають на шляху якісної реалізації оцифрування матеріалів та віртуалізації експонатів. Перш за все, це проблема програмно-технічного і кадрового забезпечення. Тут мається на увазі недостатня обізнаність у технології впровадження інновацій, використання інтернет-ресурсів, аудіовізуальних, мультимедійних засобів у експозиційній та фондovій роботі архіву чи музею. Ті архіви, які працюють над оцифруванням, роблять це:

- на доступній їм техніці (не завжди професійній);

---

²³ Жежнич П. І. Структурна та формальна моделі віртуального музею. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2008. № 631: Інформаційні системи та мережі. С.109

- не прагнуть до високої якості;
- працюють над проектами тільки на власному ентузіазмі.

До того ж, майже кожен архів та музей в Україні, крім оцифровки, має масу інших проблем: не вистачає приміщень, потрібні кошти на забезпечення умов зберігання документів тощо. Без електронної бази даних розвиток архівів в Україні неможливий. Навіть якщо припустити, що одного разу архіви отримають нові приміщення і сучасні розсувні полиці з протипожежною безпекою, без електронного ресурсу вони все одно будуть залишатися в минулому столітті. Таким чином, можна сказати, що архіви та музеї України хоч і встали на шлях євроінтеграції, але на сьогоднішній день не можуть похвалитися таким же рівнем організації та відвідуваності по ряду причин. Держава має багату історико-культурну спадщину, однак більшість не використовує свій потенціал в повній мірі через консервативність поглядів співробітників, безініціативності, відсутності зацікавленості і стимулів.

І тому вітчизняні представники історичної реконструкції відкрили для себе інший шлях зручного пошуку інформації, а саме, закордоном. Хоча він і вимагає хоча б базових знань мови, зусилля виправдовує рівень та якість інформації, що надають закордонні представники. Для забезпечення виходу архівів України в міжнародний інформаційний простір необхідно створення потужного сервісного середовища взаємодії з широким колом користувачів, а також відкриття їм доступу до світових інформаційних ресурсів.

На сьогоднішній день в світі існує близько 24 державних архівів, у яких є свій повноцінний інтернет-ресурс. У них користувач має можливість не тільки переглянути цифрову копію документа, але і зробити пошук документа в електронному каталозі і навіть замовити собі якісну копію або отримати від архіву офіційну довідку. Крім того, є окремі ресурси вузької тематики. Саме до висвітлення цього аспекту ми і перейдемо у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3.

КОЛЕКЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ АРХІВІВ В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

3.1. Віртуальні архівні експозиції: європейський досвід

У нашій кваліфікаційній роботі ми багато написали про важливість міжнародних стосунків задля перейняття іноземного досвіду та можливості залучення партнерів до співпраці аби подолати проблему нестачі коштів та недостатньої освіченості кадрів. Саме тому наразі ми вважаємо за необхідне привести приклади європейського досвіду реалізації віртуальних архівів та музеїв.

Почнемо із потужної віртуальної музейної мережі - Europeana.eu. З січня 2015 року Europeana є однією з інфраструктур цифрових послуг Європейського Союзу. В ЄС їх кілька, інші включають в себе більш безпечний інтернет для дітей, електронні медичні послуги і управління бізнесом. Europeana — це ініціатива Європейського Союзу, яка фінансується Фондом Європейського Союзу «Європейський механізм взаємодії» і державами-членами Європейського Союзу. Даний портал дає доступ до віртуальних бібліотек, архівів та колекцій провідних європейських галерей, музеїв та бібліотек. Містить та надає безкоштовний необмежений доступ до розміщених он-лайн зображень та описів мільйонів експонатів: картин, світлин, книг, архівних документів, предметів декоративного та ужиткового мистецтва. Долучення музеїв до мережі безкоштовне, проте вимагає від музеїв ведення упорядкованого електронного обліку експонатів та оприлюднення музейних збірок он-лайн. Це потужний безкоштовний промо-інструмент для культури окремої країни та її музеїв. Над цим проектом працює група професіоналів, які майстерно оперують інноваційними технологіями. Розглянемо основні аспекти роботи Europeana. Почнемо із висвітлення питання про те, як історичні цінності людської культури потрапляють до колекції Europeana. Спочатку об'єкт повинен бути оцифрований установами культурної спадщини — наприклад,

шляхом сканування сторінок книги або фотографування статуї з кількох точок зору. Потім експонат повинен бути описаний належним чином. Опис повинен бути зареєстрованим, незалежно від того, з якої саме він країни, щоб його можна було відобразити в колекціях Europeana. Для цього використовують спеціальну модель даних Europeana. Як тільки файл цифрового контенту готовий і описова інформація доступна, він може почати свій шлях в Europeana. Для підготовки колекцій для Europeana створено спеціальну мережу агрегаторів, які збирають необхідні дані із конкретної країни або типу установи. Тільки в минулому 2018 році понад 130 установ культурної спадщини з 34 країн отримали допомогу і підтримку від своїх агрегаторів з підготовки колекцій для Європи. Ця робота була відображена в більш ніж 10 мільйонах предметів колекціонування. І навіть така потужна платформа під час своєї роботи зустрічається із рядом проблем. Серед них відзначається нестача ресурсів для роботи над цифровими проектами, технічного персоналу, а також брак ентузіазму у самих установ. І проблеми є не тільки на рівні організації. Кожна з держав-членів ЄС, хоча всім доручено внести свій вклад в Europeana за допомогою агрегаторів, має різні рівні інтересу, ресурсів і напрямків діяльності. Якщо подивитися на сайт Europeana очима звичайного користувача, то можна із упевненістю констатувати, що він зрозумілий та зручний. Така зручність забезпечується налагодженою роботою деяких функцій, а саме, функція в колекціях Europeana, яка пов'язує записи зі схожим автором, місцем або темою разом; цільові сторінки, які показують контент певної людини або з певної теми, наприклад «Середньовіччя». Проблема мовного бар'єру також вирішується спеціалістами даної платформи, так користувач може переміщатися по веб-сайту на 27 мовах, і йому буде легко шукати елементи, описані на рідній мові. Участь у такому масштабному проекті допомагає установам охопити набагато ширшу аудиторію і підтримує у досягненні їх цілей із надання якісного доступу громадськості до своїх цінних колекцій.

Вище ми зазначили, що Europeana дає доступ до віртуальних експозицій та колекцій провідних європейських архівів, музеїв та бібліотек. Наразі

вважаємо за необхідне навести конкретні приклади: Іспанський Архів у Ла Бісбаль; Мережа регіональних архівів Каталонії (Xarxa d'Arxius Comarcals, або ХАС); Національна бібліотека Люксембурга; Національний архів Ірландії (UCD Archives); Національна бібліотека Естонії; Національна бібліотека Святих Кирила і Мефодія; Музей Вікторії і Альберта, Англія; італійський музей Барджелло, де експонуються скарби італійської скульптури XIV — XVII століть, включаючи чотири роботи Мікеланджело, «Давид» роботи Донателло (і його ж Святий Георгій), «Вакх» Сансовино і бюст Козімо I Медічі роботи Бенвенуто Челліні; Морський музей Барселони; художній музей в Костаневіце на Крках, Словенія; іспанський історичний архів у Жироні та багато інших.

Далі звернемо увагу на менш масштабний, але достатньо ефективний швейцарський проект - Swiss National Museum (Collections Centre) - міжмузейне сховище експонатів. Це місце для професійного: зберігання, реставрації, дослідження, фотографування та оцифрування державних музейних фондів Швейцарії. Містить понад 820 тис. експонатів, розміщене у будівлі площею 15 тис. кв.м., де забезпечуються ідеальні умови збереження для всіх видів експонатів, а також є обладнання для реставрації, дослідження та огляду експонатів. Цікавим є той факт, що будівлею для Центру колекцій став колишній арсенал швейцарських збройних сил, що був реорганізований у 2005 - 2007 роках. Практично будь-який експонат зі сховища може бути запозичений для експонування музеями Швейцарії безкоштовно (за умови виконання всіх вимог безпеки, надійності та переміщення). Варто відзначити що даний проект має свою веб-сторінку і презентує Швейцарський національний музей в Інтернеті. На веб-сторінці надано вільний доступ для користувачів до 14 колекційних областей. Кожен з експонатів має опис та можна роздивитись детально завдяки якісному зображенню та функції лупи. Серед експонатів представлена велика кількість прикладів середньовічного текстилю, що ми знаходимо надзвичайно корисним для використання у якості джерел історичної реконструкції середньовічної культури.

Серед сучасної європейської музейної практики також вирізняється демократизація музеїв. Серед багатой кількості статей, що були нами проаналізовані, нам зустрілася публікація Є. В. Червоного «Демократизація музею: основні засади та успішні приклади реалізації», у ній дається визначення цього процесу як реалізації музеями програм із залученням публіки. Як зазначає автор, від установ із «елітним статусом та вічно зачинених дверей» вони відкривають публіці свої колекції, трансформують навчальний компонент від «освіта для вибраних» до загальнодоступних освітніх програм для різних вікових категорій. Провідні світові музеї перестали бути лише скарбницею світового культурного спадку, що призначені виключно для його збереження та охорони, а й переосмислили можливості, які дають їм освітні та розважальні компоненти у музейній діяльності²⁴. Далі ми наведемо декілька прикладів реалізації практики демократизації музеїв. Однією з рис демократизації є відкритість та загальна доступність музейних колекцій. У ХХІ ст. це стало можливим завдяки цифровим технологіям та новим медіа. Чудовий приклад демонструє Рікс музей (Rijks Museum) у Нідерландах своїм онлайн-проектом РіксСтудіо, де 200 тис. експонатів музейного зібрання доступні онлайн у якісному форматі зображення.²⁵ Серед таких можемо відмітити Каталог нідерландських картин, створених художниками, котрі народилися до 1500 року, в тому числі Лукасом ван Лейденом і Квінтенем Масіджісом, а також важливими анонімними майстрами, такими як «Майстер Діви» і «Діви». Кожну картину та опис до неї можна знайти, прокрутивши сторінку художнього твору вниз і клацнувши «Запис каталогу» під зображенням. Також на веб-сторінці онлайн-проекту надано можливість замовити платну або безкоштовну онлайн екскурсію.

Далі відзначимо Інтернет-видання Ancient History Encyclopedia, що можна ідентифікувати і як архів і як музей і як бібліотеку, тому що надає доступ до

---

²⁴ Червоний Є. В. Демократизація музею: основні засади та успішні приклади реалізації. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. 2015. Вип. 31. С. 1-2.

²⁵ Червоний Є. В. Демократизація музею: основні засади та успішні приклади реалізації. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. 2015. Вип. 31. С. 3

оцифрованих історичних документів, 3D моделей музейних експонатів із інформативним описом та кваліфікованих наукових статей. Ancient History Encyclopedia була заснована в 2009 році Яном ван дер Краббеном. Кожна стаття в Ancient History Encyclopedia ретельно перевіряється редакційною групою, забезпечуючи веб-сайт високоякісним контентом. Публікації відповідають академічним стандартам, але написані в зручній для сприйняття формі з урахуванням інтересів студентів і широкого загалу. В результаті публікації рекомендується багатьма навчальними закладами, в числі яких: Оксфордський університет; Ініціатива Європейської Комісії з електронного навчання; School Library Journal, MERLOT; Університет Вісконсін-Медисон. Ancient History Encyclopedia має організаційних та інформаційних партнерів в Європі, Північній Америці і Південній Америці. Ancient History Encyclopedia також отримала гранти від культурних і дослідницьких організацій в Сполученому Королівстві та Сполучених Штатах Америки. Увівши у пошукову систему слово «Middle Ages» ми знайшли як відскановані історичні письмові джерела так і високоякісні 3D моделі музейних експонатів. Серед них можемо відзначити: ілюстрації XV століття із зібрання музею Гетті, сім гобеленів в групі «Гобелени єдності», які були повішені в паризькому будинку Франсуа VI де ла Рошфуко (1613-1680 рр. До н.е.) до 1680 року н.е. та зараз зберігаються у Метрополітен-музеї в Нью-Йорку, ілюстрації XV століття Жана Коломба, що зберігаються у Національній бібліотеці Парижу. Також представлені публікації наукових робіт європейських дослідників середньовіччя (Norman J. G. Pounds, Wim Blockmans, Frances Gies, Henrietta Leyser, Jeffrey L. Singman), користь для реконструкторів яких обумовлена тим, що у своїх працях вони посилаються на історичні середньовічні джерела. Таким чином можемо констатувати, що даний Інтернет-ресурс є досить корисним бо збирає в одному місці якісні копії історичних джерел, надаючи відкритий доступ до них.

Наступними варті уваги дві німецькі бібліотеки, які, незважаючи на свою давність, мають досить потужну мережу інтернет-ресурсів. Гайдельберзька університетська бібліотека — головна наукова бібліотека Гайдельберзького

університету. Найстаріша університетська бібліотека Німеччини. Заснована вона 1386 року. Центральна бібліотека Гайдельберзького університету має 3,09 млн одиниць зберігання, з них 980 000 томів «давнього фонду», опублікованих до 1900 року. Щороку бібліотека поповнюється на 75 000 одиниць зберігання. Фонд рідкісної книги складається з 6800 давніх рукописів, 1800 інкунабул, 110 500 автографів. До цього фонду належить також колекція старовинних мап, графічних робіт, малюнків, фотографій. Перлиною бібліотеки є знаменитий Codex Manesse (Манесьський кодекс). Ця рукописна збірка пісень була створена між 1300 та 1340 роками в Цюриху. На 426 пергаментних аркушах кодексу представлено 6000 строф 140 поетів. У кодексі є 137 портретів мінезингерів (середньовічних поетів при дворі) на повну сторінку. Манесьський кодекс є одним із найцінніших візуальних джерел для історичної реконструкції костюму середньовічних ліриків. Велику цінність становлять також латинські рукописи 10-18 століть з бібліотек абатства Залем та монастиря Петерсгаузен, численні автографи та приватні книгозбірні, рукописи лондонського книгара Ніколауса Трюбнера, а також грамоти, інкунабули та стародруки. У графічній колекції зберігаються портрети й пейзажі, виконані в різних техніках, а також історичні фотографії. Велика частина рідкісних видань бібліотеки оцифрована й доступна через інтернет. Наступна, Палатинська бібліотека — бібліотека в німецькому місті Гайдельберзі, що була однією з найважливіших бібліотек епохи Відродження в Німеччині й налічувала близько 5000 друкованих книг та 3524 рукописів. Рукописи Палатинської бібліотеки були повністю оцифровані 2009 року й доступні через Інтернет. Книги, що знаходяться в Німеччині, доступні з 1996 року у формі мікрофіш. Використання ресурсів цих бібліотек вимагає базового знання англійської або німецької мови, але це є не велика перешкода для вітчизняного представника історичної реконструкції бо цілком виправдовується якісними фотокопіями унікальних історичних джерел, інформативним описом та вільним доступом до них.

Останньою коротко відзначимо Національну бібліотеку Чеської Республіки, що є центральною національною бібліотекою Чехії. Знаходиться

вона у підпорядкуванні чеського Міністерства культури. Бібліотека є членом міжнародного консорціуму УДК. Найцінніші середньовічні манускрипти, що зберігаються в бібліотеці — Вишеградський кодекс XI століття (Codex Vyssegradensis) та «Мартиролог абатиси Кунигунди» (Passionale abbatissae Cunegundis). Бібліотека здобула міжнародне визнання у 2005 році, отримавши першу премію Jikji Prize від ЮНЕСКО за програмою Пам'ять світу за свій внесок в оцифрування старих текстів.

Таким чином ми можемо констатувати наступне. Кожна країна знаходить свій шлях модернізації профільних установ, що містять інформаційно-ресурсні бази. Багато європейських країн вже давно налагодили власну систему впровадження музейних та архівних інновацій, розробили нові наукові концепції музеїв та архівів у сучасному світі, налагодили комунікацію та запровадили спеціальні програми з навчання провідних спеціалістів у сфері новітніх музейних та архівних технологій.

Але варто пам'ятати, що модернізація музейного та архівного устаткування і налагодження електронних мереж проводиться із єдиною метою – надання якісних послуг суспільству, і для цього важливо привернути увагу людей та актуалізувати власні фонди. Тому у наступному розділі ми перейдемо до розгляду такого важливого питання, як заходи популяризації музейних та архівних фондів на теренах Європи.

3.2. Заходи популяризації архівних медієвістики колекцій у Європі

Аналізуючи літературні джерела наукової та науково-популярної спрямованості, які висвітлюють питання напрямів діяльності установ зі збереження історичної спадщини людства, ми змогли виокремити основні їх функції, а саме, це науково-дослідна та культурно-освітня діяльність. Головним чином зазначені установи спеціалізуються на комплектуванні архівних та музейних зібрань, експозиційній, фондовій, видавничій, реставраційній, виставковій, пам'яткоохоронній роботах, а також їх діяльність пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначеними як культурні

цінності.²⁶ Держава допомагає у реалізації зазначених функцій шляхом ведення архівної та музейної політики, у якій йде мова про сприяння формуванню сучасної інфраструктури музейної справи; підтримку і розвиток мережі музеїв; сприяння досягненню світового рівня в розвитку архівної справи і веденні діловодства²⁷. Державна політика, як правило, відіграє важливу роль у реалізації діяльності подібних установ і далі у даному розділі нашої кваліфікаційної роботи ми наведемо приклади державних політик інших країн окрім України.

Отже, архівні, бібліотечні та музейні інститути визначаються як багатофункціональні заклади соціальної інформації, що призначені для збереження культурно-історичних і природничо-наукових цінностей, накопичення та поширення знань через вивчення і демонстрацію унікальних пам'яток матеріальної культури. Хоча кожна із зазначених установ має свою особливу специфіку, також вони мають і схожі завдання, пов'язані з вивченням, збереженням, використанням та популяризацією інформаційних матеріалів з метою задоволення інформаційних, наукових і культурних потреб суспільства, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини, збагачення духовного потенціалу народу. Серед усієї зазначеної діяльності нас цікавлять функції які направлені на популяризацію архівних та музейних фондів та шляхи їх реалізації. Зазначимо, що пріоритетними серед таких до розгляду є різного роду промоції, тобто заходи творення популярності нерекламними засобами, інтегровані в ринковий механізм маркетингу і в кінцевому результаті спрямовані на формування попиту. Почнемо із переліку видів заходів популяризації архівних та музейних фондів які найчастіше застосовують вищезазначені установи у своїй діяльності:

- виставки (в тому числі пересувні виставки);
- фестивалі;

---

²⁶ Закон України "Про музеї та музейну справу". Офіційний сайт Верховної Ради України — Переглянуто: 9 грудня 2019

²⁷ Закон України "Про Національний архівний фонд та архівні установи". Офіційний сайт Верховної Ради України — Переглянуто: 9 грудня 2019

- нестандартні культурні заходи («ніч музеїв», костюмовані екскурсії тощо);
- співпраця музеїв, бібліотек та архівів;
- проведення навчальних заходів в музейних та архівних установах (екскурсії, лекції, семінари, практики);
- залучення волонтерів до роботи.

Далі ми зробили спробу розкрити суть вищезазначених видів заходів, їх результативність та актуальність серед населення і, звичайно, навести характерні приклади реалізації у Європі та Україні зокрема.

Зазначимо, що деякі заклади практикують залучення до співпраці представників історичної реконструкції, підвищуючи якість та цікавість деяких заходів, і, звичайно, трохи полегшуючи для себе задачу з організації.²⁸ Наведемо приклад такого нестандартного культурного заходу, який запровадили у Львівському музеї історії релігії. У цьому конкретному випадку вони мають форму нічних костюмованих екскурсій музеєм та підземеллям колишнього Домініканського монастиря,²⁹ де з відвідувачами зустрічаються реконструктори в історичних костюмах - княгиня Ольга, граф Микола Потоцький та інші. Представники історичної реконструкції проводять екскурсію експозиційними залами, підземеллям колишнього костелу Петра І Павла ордену єзуїтів, підземеллям преображенської церкви та підземеллям домініканського монастиря. Ціна такого заходу невелика – 70 грн. У ході такої співпраці користь отримують обидві сторони, музей – бажаний інтерактив та видовищність, реконструктори – цінний досвід та демонстрацію результатів історичної реконструкції публіці.

Тепер перейдемо до більш масштабних українських заходів, які практикують державний історико-культурний заповідник «Тустань» та історико-культурний заповідник «Давній Пліснеськ».

²⁸ Додаток Д, Е.

²⁹ Маньковська Р.В. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. 2013. №3. С. 78.

Найбільшим промоційним заходом на території заповідника «Тустань» є щорічний Фестиваль української середньовічної культури «Ту Стань!». Фестиваль цілісно відтворює середовище – дух, побут, одяг, озброєння, ремесла, фольклор – періоду розквіту фортеці. Захід безперервно відбувається з 2006 року і щорічно гуртує навколо себе молодіжне, мистецьке та наукове середовище. Традиційними частинами програми є – середньовічний табір, ярмарок ремісників, середньовічна кухня, театральна галявина, вуличні музики, стрільби з лука, середньовічні танці. Незмінними подіями на «Ту Стань!» є нічний штурм фортеці, вогняне шоу та лазерне дійство. Фестиваль відбувається в перші вихідні серпня поблизу села Урич, Сколівського р-н, Львівської області. З 2006 року і по сьогодні незмінними співorganizаторами цього заходу є «Військово-історична дружина Чорна Галич» під керівництвом Іванців Яреми Тарасовича.

Окрім фестивалю історико-культурний заповідник «Тустань» реалізував цікавий проект «Тустань_віртуальна». Проект започаткований у першу чергу як дослідницький інструмент для вивчення унікального виду середньовічного дерев'яного будівництва та його графічної реконструкції. Сьогодні віртуальна та доповнена реальності визначені основними засобами неруйнівної візуалізації втраченої архітектури Тустані. Окрім цього, 3D-модель скель та фортеці є основою для планування протиаварійних, консерваційно-реставраційних робіт, музеєфікації пам'ятки. "Тустань_віртуальна також є інформаційною платформою для інтелектуального управління пам'яткою реальною. 3D-модель Тустані є продуктом комп'ютерної графіки, що дозволяє математично представити тривимірні поверхні скель і дерев'яної забудови фортеці за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення. На сьогодні створено 3D-моделі п'яти будівельних періодів дерев'яної забудови Тустані на скельному комплексі Камінь зі скелями та прилеглою територією. Основою стала цифрова модель місцевості на основі аерофотозйомки. 3D-модель скель домодельовано на основі матеріалів лазерного сканування. 3D-моделі дерев'яної архітектури Тустані формувалися на основі графічних реконструкцій

архітектора та археолога Михайла Рожка, який розробив методику та розпочав системне вивчення Тустані. Також вже створено мобільний додаток «доповнена реальність» для застосування на персональних смартфонах, чи планшетах. Відвідувач, навівши камеру свого пристрою на реальні скелі, може побачити, як виглядала фортеця Тустань в середньовіччі. Також на веб-сайті історико-культурного заповідника «Тустань» у вільному доступі представлені тематичні наукові видання із опублікованими матеріалами досліджень освоєння Карпатського регіону та наскельної фортеці Тустань у різну добу, публікації Михайла Рожка, а також науково-популярні матеріали. Даний приклад слугує доказом того, що при наявності належного фінансування, робочої ініціативи, професійності кадрів та не без закордонної підтримки в Україні можлива реалізація високоякісних промоційних проектів.

Адміністрація історико-культурного заповідника «Давній Пліснеськ» також співпрацює із «Військово-історичною дружиною Чорна Галич». Реконструктори беруть участь у проведенні етнографічних фестивалів, творчих зустрічей, та у проведенні культурно-освітньої діяльності. Також серед науково-популяризаційної діяльності варте уваги створення короткометражних фільмів (10 – 15 хв.) про історію та старожитності давнього Пліснеська та повноцінних науково-популярних фільмів про старожитності Пліснеського археологічного комплексу. На веб-сайті також публікуються збірники праць, наукова та науково-популярна література і, за сприяння Українського культурного фонду, здійснено 3D-візуалізацію планувальної структури Пліснеського археологічного комплексу впродовж VII — XIII століть». У 3D-реконструкції представлено понад 80 реконструйованих об'єктів оборонної, житлово-господарської та сакральної архітектури. За повідомленням директора історико-культурного заповідника Володимира Шелепа, наразі історико-культурний заповідник планує створення археологічного скансену (музею під відкритим небом), і що важливо, до цього залучені представники історичної реконструкції, які відтворюють побут середньовіччя, тож відвідувачі зможуть,

наприклад, самостійно приготувати їсти так, як це робили жителі давнього Пліснеська³⁰.

Останнім показовим прикладом реалізації фестивального формату на теренах України, у нашій кваліфікаційній роботі, буде «Мамай-fest», заснований Музеєм історії Дніпродзержинська в 2008 р. Фестиваль, в широкому розумінні цього слова, – це масове свято, на якому показують досягнення певного виду мистецтва³¹. Ця концепція знайшла втілення і в музейній справі під час проведення Московського міжнародного фестивалю «Інтермузей», заснованого в 1999 р., Красноярського міжнародного біенале «Відкритий музей» (проводиться з 1997 р.), Азійського культурологічного фестивалю у Казахстані та інших.³² У 2005 р. до когорти музейних форумів приєдналися і музеї України, започаткувавши український музейний фестиваль у Дніпропетровську. Організований даний захід із метою популяризації національних традицій, що склалися в Україні за козацьких часів. З 2009 року у фестивалі беруть участь представники історичної реконструкції, допомагаючи в організації музею під відкритим небом «Історія міста в знаках та символах». Вони влаштовують лицарські турніри та польову середньовічну кухню. Отже, практика подібних історико-культурологічних проектів відома багатьом музейним та бібліотечним закладам, і потрапила вона до музейного вжитку від іноземних представників, до яких ми зараз і перейдемо.

У ході висвітлення попередніх питань ми неодноразово зустрічались із інформацією про діяльність ЮНЕСКО. Вбачаючи той факт, що дана організація має великий вплив на розвиток освіти, науки і культури та загалом за своїми стратегічними завданнями покликана сприяти вільному поширенню інформації, ми вважаємо за необхідне навести приклади результатів її діяльності у сфері

³⁰ «Давнє городище на Львівщині відтворили в 3D-форматі»/ Інтерв'ю з Володимиром Шелепа. 2019. «Укрінформ» URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2810059-davne-gorodise-na-lvivsini-vidtvorili-v-3dformati.html>

³¹ Новий тлумачний словник української мови. К.: Аконіп, 2006. С. 653.

³² Буланова Н. М. Мамай-фест як інноваційний музейний проект. *Роль музеїв у культурному просторі України й світу: зб. матер. загальноукр. наук. конф. з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького*. Вип. 11. Д., 2009. С. 493

розвитку та популяризації науково-інформаційних, культурно-просвітницьких, інформаційно-аналітичних установ і організацій.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, скорочено ЮНЕСКО — міжнародна організація, спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка при співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо. Україна є членом ЮНЕСКО від 1954. Під егідою ЮНЕСКО було створено декілька, корисних для архівних, музейних та бібліотечних установ, проектів:

- Міжнародна рада музеїв (ICOM) — всесвітня демократична громадська організація зі сприяння розвитку зв'язків та взаємодопомозі між музеями та музейними працівниками різних країн.

Створена 1946 р. в м. Париж. Український національний комітет Міжнародної ради музеїв був створений у 1992 році та став членом Міжнародної ради музеїв на правах її національного комітету. Метою діяльності ICOM України є: відродження, збереження та промоція культурної і природної спадщини, розвиток музейної справи та фаховий розвиток музейних фахівців, захист спільних професійних інтересів своїх членів; встановлення, поширення, сприяння впровадженню фахових та етичних стандартів музейної діяльності³³.

- Міжнародна рада архівів – міжнародна неурядова організація, створена у 1948 році, яка має дорадчий статус в ЮНЕСКО (UNESCO) і об'єднує органи управління архівною справою, національні архіви, професійні організації архівістів, інші архівні установи понад 199 країн світу і їх територій.

---

³³ Статут ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «УКРАЇНСЬКИЙ КОМІТЕТ РАДИ МУЗЕЇВ «ІКОМ». Київ - 2018 рік. Офіційний сайт Українського національного комітету Міжнародної ради музеїв. URL: <http://icom.in.ua/stutut-icom-ukrayini/> (дата звернення: 12.10.2019)

Штаб-квартира МРА розташована у Парижі. Головні завдання МРА: налагодження, підтримка й зміцнення зв'язків між архівістами всіх країн, професійними організаціями та іншими публічними й приватними установами, діяльність яких спрямована на зберігання, організацію й обладнання архівів; всебічне сприяння збереженню, охороні й захисту від усіляких загроз документальної пам'яті людства, організації обміну інформацією між архівістами та їх співпраці, розвитку архів. освіти, поглибленому неупередженому вивченню архівної інформації з метою розкриття складу фондів і вдосконалення процедури доступу до архівів; координація в міжнародному плані діяльності з управління архівами; співпраця з профільними міжнародними інституціями, державними й недержавними органами.³⁴ У 2000 році, згідно з рекомендаціями Вашингтонського конгресу з розвитку регіонального співробітництва архівістів, було створення регіональну організацію "Євразіка" – союз Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Монголії, Росії, України.

Для конструктивного вирішення нагальних проблем збереження цифрових колекцій у постійному доступі, з якими стикаються організації культурної спадщини, у зв'язку із зміною апаратного та програмного забезпечення, було створено проект UNESCO-PERSIST. Проблема обумовлена тим, що зазначені організації повинні регулярно переносити свої файли на нові платформи для адаптації їх до нових стандартів, що ймовірно, може привести до втрати частини інформації, або зберігати файли в оригінальному вигляді з оригінальним програмним забезпеченням та апаратним середовищем. Для цього необхідно мати складний штат інженерів та обслуговуючого персоналу для організації постійної підтримки цих процесів. Інколи це вимагає надмірних витрат коштів.

Проект PERSIST передбачає, що ІТ-індустрія, установи культури й урядові організації мають знайти спільний фундамент для конструктивного

---

³⁴ І. Б. Матяш, Р. Я. Пиріг. Міжнародна рада архівів (МРА). Енциклопедія історії України: у 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2009. Т. 6: Ла — Мі. С. 707.

вирішення цих проблем. Ці три групи зацікавлених сторін мають різні погляди, і часто не можуть знайти спільну мову. Але довгострокова доступність цифрових активів суспільства для користувачів культурної спадщини повинна мати у цій дискусії вирішальне значення.³⁵ PERSIST є спільним проектом UNESCO, IFLA, ICA та інших партнерів щодо вирішення глобальних актуальних питань збереження цифрової інформації у відкритому доступі, пов'язаних із стратегіями, технологіями, проблемами вибору та обов'язками. Проект передбачає обговорення цих питань представниками високого рівня установ спадщини, IT-індустрії та урядових організацій. Всесвітній проект є унікальною платформою для проведення цього обговорення. Ідея PERSIST започаткована на конференції «Пам'ять Світу в епоху цифрових технологій: оцифрування та збереження» (Ванкувер, вересень 2012 року).

- Міжнародний центр з дослідження, збереження та реставрації культурних цінностей (ICCROM).

Центр створено 1959 року, знаходиться у Римі і є міжурядовим органом, членами якого стають держави-члени ЮНЕСКО. Основними функціями ICCROM є: збір наукової та технічної інформації, вивчення наукових проблем та поточне документування технічних засобів захисту та відновлення культурних об'єктів; призначення, координація досліджень у цій сфері; надання консультацій та рекомендацій із загальних та спеціальних питань; допомога у підготовці дослідників і технічних робітників з реставраційних технологій; залучення широких кіл громадськості до діяльності зі збереження пам'яток. Центр здійснює експертну оцінку стану збереження об'єктів, включених до Списку Всесвітньої спадщини. Основним засобом поширення досвіду ICCROM, окрім збору наукової та технічної інформації, є навчальні програми. Римський центр займається підготовкою спеціалістів із менеджменту пам'яткоохоронної діяльності, ідентифікації культурних цінностей та фахівців

---

³⁵ Margriet van Gorsel, Michiel Leenaars, Natasa Milic-Frayling, Jonas Palm. Evaluation and Strategies of Digital Preservation & UNESCO's Role in Facing the Technical Challenges. 2nd Annual Conference of the ICA, Girona, October 2014, P. 21

різноманітного профілю з консервації та реставрації рухомих і нерухомих пам'яток. Фахівці центру брали активну участь у міжнародних проектах ЮНЕСКО із врятування пам'яток історико-культурного значення у Мексиці, Пакистані, Нубії, міст Венеція і Флоренція в Італії тощо. Щороку він проводить спеціалізований курс із підготовки архітекторів-консерваторів для збереження історичних будинків, пам'яток і пам'ятників.³⁶

Варто відзначити що сама організація ЮНЕСКО має власний офіційний веб-сайт із потужною мережею оцифрованих ресурсів. У 2015 році ЮНЕСКО приступила до здійснення проекту зі збору коштів для оцифровки архівів Організації, що належать її попередникам, включаючи Міжнародний інститут інтелектуальної співпраці Ліги Націй. Два роки по тому, завдяки підтримці уряду Японії, ЮНЕСКО виступила з великою дворічною ініціативою. У партнерстві з компанією з оцифрування Picturae BV в штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі в лютому 2018 року була встановлена стаціонарна лабораторія для оцифрування документів. Зараз на веб-сайті користувач може знайти публікації на бажану тему, пошукова система має декілька рівнів сортування потрібної інформації, пошук можливий шістьма мовами, у тому числі російською.

Як ми відзначили раніше, на якість реалізації проектів, покликаних популяризувати й актуалізувати архівні та музейні фонди серед населення, має не аби який вплив державна політика. Тому наразі вважаємо за необхідне представити політику Великобританії та Австрії у відповідній галузі.

У 2003 р. відбулася суттєва реформа архівної системи Великобританії, в результаті якої на основі об'єднання Державного архіву Великобританії та Королівської комісії історичних рукописів засновано Національний архів (The National Archives).

Ця державна інституція відповідає за збереження документів центрального уряду та судових установ та організовує вільний доступ до цих

---

³⁶ Катаргіна Т.І. МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР З ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕСТАВРАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ. Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2009. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Mizhnarodny_centra_restavratsii_tsinnostey (дата звернення: 12.10.2019)

документів. Головними структурними підрозділами Національного архіву є служба дослідників, відділ комунікацій, відділ управління документацією, відділ електронних зв'язків та розвитку партнерства, фінансова служба. Він розробляє стратегію розвитку архівної системи країни та надає консультативну допомогу як урядовим органам, так і приватним організаціям щодо кращої організації зберігання документів. На Національний архів також покладено функції експертизи історичної цінності державних документів з метою відбору їх на постійне зберігання. Одним з найбільших досягнень Національного архіву останніх років є розробка електронної системи управління документами, яка замінила системи на паперовій основі. Він також створює електронні архіви пам'яток на паперових та інших носіях, з якими можна вже тепер ознайомитися у цифровому форматі. Спеціальний банк даних про неурядові архіви дає можливість ознайомитися з матеріалами з британської історії, які зберігаються як у Великобританії, так і поза її межами.

У листопаді 2000 р. Парламент ухвалив Закон про свободу інформації, який набув чинності з 1 січня 2005 р. Згідно з ним, будь-хто у світі має право користуватися матеріалами Національного архіву, якщо вони не перебувають на таємному зберіганні. Цей акт забезпечив доступ до документів незалежно від часу їхнього створення та від місця знаходження (Національний архів чи державна установа). Отже, кожний громадянин Великобританії або іноземець може надіслати запит про інформацію (лист, факс, або e-mail) до керівництва архіву, яке зобов'язане надати відповідь про наявність в архіві відповідних документів та забезпечити до них доступ.

Крім того, створено спеціальний веб-сайт, на якому опубліковано архів державних документів Великобританії за останні 300 років³⁷. Звичайно, це не всі документи, але у вільному доступі тут можна віднайти повні тексти понад двадцять тисяч документів. Цей проект реалізовано спеціалістами Університету Саутгемтона за підтримки Британської бібліотеки. Пошук матеріалів можна

---

³⁷ Офіційний сайт British Official Publications Collaborative Reader Information Service URL: www.bopcris.ac.uk (дата звернення 10.10.2019.)

здійснювати за категоріями, датами та ключовими словами. До кожного документа додано перелік пов'язаних з ним документів. Електронний банк даних «Access to Archives» містить інформацію про колекції документів в архівосховищах Англії та Уельсу.

Нині у фондах Національного архіву зберігається близько 11 млн. документів, які охоплюють понад 1000-літній історичний період. Найдавнішою пам'яткою архіву є «Domesday Book» – «Книга Страшного суду» (1086). У ній є детальний опис земельних володінь Вільяма Завойовника та його васалів, вона має виняткове джерельне значення, оскільки до XIX ст. за лишалася найдокладнішим описом Англії.³⁸ Колекція архіву включає документи на паперовій основі та пергаменті, а також електронні документи, фотографії, плакати, графічні зображення і малюнки. Крім того, у фондах архіву є близько 6 млн. карт³⁹, які стосуються не тільки Британських островів, а й багатьох інших країн та регіонів світу.

Таким чином, реформована архівна система Великобританії нині – це збалансований приклад успішного поєднання історичних традицій з інноваційними підходами в організації зберігання документів та використання їхнього інформаційного та наукового потенціалу. Про йшовши тривалий шлях історичного розвитку, Великобританія запропонувала світові власну «архівну модель», яка вдало інтегрувала національний та інтернаціональний досвід.

Інакшою за своєю структурою, але не менш ефективною є сучасна система архівів Австрії. За постановою австрійського уряду, ще у 1945 році, був створений єдиний Австрійський державний архів, до складу якого на правах окремих відділів увійшли всі існуючі у Відні центральні архіви. Найбільшим із центральних архівів є Архів цісарського дому, двору і держави. Сьогодні в архіві перебуває на зберіганні понад 200 документальних комплексів (серій), поділених на 11 груп, які включають документи періоду раннього

---

³⁸ Палієнко Марина. Особливості зберігання документальної спадщини у Великобританії: історичні традиції та сучасна організація. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2011. Т. 19, кн. 1. С. 46.

³⁹ Офіційний сайт Національного архіву Великобританії URL: <http://www.nationalarchives.gov.uk> (дата звернення 10.10.2019.)

Середньовіччя, зокрема, верховних органів управління Священною римською імперією німецької нації, а також матеріали династії Габсбургів. Найдавніший документ, який зберігається в архіві, датується 816 р., а верхня хронологічна межа фондів сягає 1918 р., тобто останнього року існування Австро-Угорської імперії. Загалом, Австрійський державний архів на сьогоднішній день включає Генеральну дирекцію, якій підпорядковуються структурні відділи. З 2004 року, коли були запроваджені так звані електронні акти, архів почав зберігати документи і в електронному вигляді. Стосовно організації зберігання документів слід відзначити, що всі найбільші архіви Австрії сьогодні розташовані у нових, спеціально побудованих приміщеннях.

Для користувачів інформації найактуальнішими залишаються питання забезпечення доступу до архівних документів, тому на них доцільно зупинитися дещо докладніше. Згідно з Федеральним архівним законом Австрії який вступив у дію 1 січня 2000 р., доступ до документів відкривається через 30 років (в окремих випадках – через 20 років) від дати їх створення. Особливо цінні документи (пергаментні грамоти, автографи та ін.) надаються переважно у вигляді факсимільних або мікрофотокопій. Керівництво Австрійського державного архіву пропонує користувачам перед візитом до архіву докладно ознайомитися з он-лайн ресурсами та довідковою інформацією⁴⁰. Дослідник має можливість працювати у читальному залі архіву після реєстрації та заповнення форми, в якій фіксується його прізвище, ім'я, телефон та адреса, а також сфера наукових інтересів. Для оформлення читацького квитка вимагається надання посвідчення особи. Особи, які використовують документи архіву для написання статей, книг та дисертацій, мають передати безкоштовний примірник своєї праці до архівної бібліотеки. Замовлення на видавання документів виконують упродовж одного (максимум двох) днів. Книги в архівній бібліотеці видаються читачам впродовж однієї години.⁴¹ Якщо дослідникам відомі вихідні дані (шифри) документів, то вони можуть оформити замовлення телефоном або

---

⁴⁰ Белова Т. В. Инфраструктура архивов Австрийской Республики. *Отечественные архивы*. 2004. № 4. С. 98

⁴¹ How to use the archives URL: <http://www.oesta.gv.at/site/6395/default.aspx> (дата звернення 10.10.2019.)

електронною поштою. Щорічно у читальному залі Австрійського державного архіву працює понад 5 тис. дослідників із різних країн світу. Варто зазначити, що принцип роботи архівних установ у Австрії досить схожий із українським, в Україні також поступово впроваджуються електронні довідники та практика замовлення документів онлайн, але вітчизняні архівні установи ще не мають такої мобільності у виконанні запитів користувачів. Однак, готуючись до роботи в австрійському архіві, слід взяти до уваги, що користування його фондами відбувається сьогодні на платній основі.

Високий рівень професійної культури архівістів, який забезпечує ґрунтовна фахова підготовка в Інституті досліджень австрійської історії у Відні, створює належні умови для зберігання, вивчення та опрацювання документів різних історичних епох. Водночас в Австрії відбувається процес інформатизації архівної справи, успішно функціонує сайт Австрійського державного архіву, на якому представлена інформація німецькою та англійською мовами про склад, історію та діяльність усіх його підрозділів; крім того, можна здійснювати онлайн пошук документів в електронних базах даних архіву. Все це створює належні умови для праці в архівах дослідників із багатьох країн світу. Таким чином, в Австрії упродовж останніх століть сформувалася розгалужена мережа державних та приватних архівів, покликана забезпечити збереження та використання значного за обсягом та інформаційним потенціалом комплексу документів, який становить велику цінність також і для користувачів з України.

Наразі повернемося до висвітлення питання про різні форми реалізації проектів із популяризації музейних та архівних фондів у європейських країнах. У музейній сфері розвинених країн активно проводяться музеологічні дослідження задля визначення чільних напрямків музейної справи в сучасному середовищі, акцентування вагомості інтерактивності як засобу розвитку музейного закладу. У Великобританії державну музейну політику забезпечує Рада музеїв, бібліотек і архівів. Британський уряд вважає, що музеї несуть позитивні емоції і займають вагому нішу в індустрії дозвілля. Перед британською музейною політикою стоїть мета зробити людей кращими,

досвідченішими, освіченими.⁴² Уряд лейбористів у травні 2000 р. окреслив такі основні завдання музеїв, галерей і бібліотек:

1. Соціальна спрямованість має бути пріоритетом у роботі музеїв, галерей і бібліотек.
2. Необхідно забезпечити широкий доступ громадськості до колекцій.
3. Музеї, галереї і бібліотеки мають використовувати новітні технології для забезпечення доступності колекцій.
4. Каталоги і ключові документи мають бути доступні в мережі Інтернет.
5. Надання послуг має бути пріоритетом у роботі музеїв, галерей і бібліотек.
6. Музеї, галереї і бібліотеки повинні консультувати людей з ризиком соціальної відчуженості.
7. По можливості, колекції та експозиції мають відображати культурне і соціальне різноманіття реальної та потенціальної аудиторії.
8. Музеї, галереї і бібліотеки повинні бути місцем навчання.
9. Музеї, галереї і бібліотеки повинні співпрацювати з іншими організаціями.
10. Музеї, галереї і бібліотеки повинні розвивати проекти, спрямовані на покращення життя людей з ризиком соціальної відчуженості.
11. Музеї, галереї і бібліотеки повинні думати, як вони можуть збільшити свою роль як агентів соціальних змін.⁴³

Відповідно до поставлених завдань, у Великобританії діє багато різноманітних програм. У британських музеях працює майже 25 тис. волонтерів (близько 60% від загальної кількості працюючих). Волонтерство спрямоване на

---

⁴² Government publication edition: Understanding the Future: Museums and 21st Century Life. The Value of Museums. Department for Culture, Media and Sport, Museums and Cultural Property Division. 2005. 36 p. URL: <https://www.museumsassociation.org/policy/01072005-understanding-the-future-museums-and-21st-century-life> (дата звернення 10.10.2019.)

⁴³ Роль музеїв у соціокультурному та економічному житті країни: зарубіжний досвід. Могилянські читання 2009 року: Збірник наукових праць: Мазепинська доба в культурі України. Ред. рада: В.М. Колпакова (відп. ред.) та ін. – К.: Фенікс, 2010. С. 312.

подолання соціальної відчуженості, розвиток навичок і талантів, які стануть у пригоді при пошуку роботи. MLA спільно з Музейною Асоціацією започаткували підготовку музейних працівників з числа національних меншин. Музеї широко використовуються для вивчення різних предметів у школі. Відповідно, музейні заклади співпрацюють з Міністерством освіти. Соціальна служба Лондона співпрацює з Національною галереєю, що дозволяє дітям з інтернатів працювати з професійними художниками. В рамках програми «Навчання для всіх» музеї організують пересувні виставки до в'язниць, шкіл, лікарень. Для академічної науки музеї формують спільні каталоги, які є доступними у мережі Інтернет. Для поширення знань використовуються новітні технології (комп'ютери, аудіогіди). Британський досвід затребуваний в інших європейських країнах. Все більше уваги приділяється розвитку аудиторії – англо-американський термін, який означає покращення музейного сервісу для пошуку відвідувачів і розширення аудиторії. В європейських країнах запроваджують дослідження різних цільових аудиторій і намагаються зробити відвідувачів постійними.

Музеї широко застосовують новітні цифрові технології для поширення інформації про фонди. Експонати оцифровуються, створюються бази даних про зібрання і колекції для широкого загалу, реалізуючи право рівного доступу громадян до культурної спадщини. Забезпечення доступу до фондів є засобом боротьби з викривленими історичними фактами які досить легко поширюються серед користувачів Інтернету. У Польщі існує програма «Інтернет для шкіл», за допомогою якої музейні експонати залучаються для освітніх та виховних цілей. Для ознайомлення користувачів з європейськими музейними скарбами створена програма EUROPEANA, річ про яку вже йшла в попередніх розділах.

Також варта уваги діяльність французького Союзу національних музеїв. Дана установа займається організацією великих виставок за участю різних музеїв, видавничою та рекламною діяльністю, випуском сувенірної продукції,(об'єднує 33 заклади, серед яких Лувр і Версаль). У 1990р. Союз отримав статус державної корпорації. Зміна статусу дала музеям більше

свободи у розвитку і організації власної діяльності. Союз працює над виконанням двох головних завдань:

- 1) примноження колекцій національних музеїв;
- 2) поліпшення публічного доступу в музеї, поширення знань про їхні колекції через публікації і виставки.

Союз організовує приблизно 25 виставок щороку, випускає книги про мистецтво, каталоги виставок, CD диски, поштові листівки. Функціонування музеїв забезпечується через надання послуг, торгівлю, спонсорську допомогу і державне фінансування. Зокрема держава оплачує послуги охорони, заробітну плату реставраторам, бібліотекарям, архівістам, адміністративним працівникам.

Таким чином проаналізувавши великий масив інформації про різні прояви державної політики щодо архівних та музейних установ, про чисельні форми заходів популяризації інформаційно-ресурсних баз та діяльність різноманітних європейських організацій ми зробили наступні висновки. Протягом останніх десятиліть в європейських країнах змінився погляд на роль музеїв та бібліотек у суспільстві. Музеї тепер розглядаються не лише як сховище артефактів, а як заклади, які можуть надавати широкий спектр послуг, організовувати цікаве дозвілля і допомагати державі реалізовувати культурні і соціальні програми. Музеї реалізують освітні програми для школярів та дорослих, сприяючи збереженню національної ідентичності, формуванню толерантності у суспільстві акультурації національних меншин. Для покращення роботи і залучення більшої кількості відвідувачів музеї західних країн широко використовують новітні технології, нові форми подачі експонатів, а також впроваджують зміни в системі організації музейної справи. Архівні установи, у свою чергу, також залучені до процесу трансформації та модернізації із метою полегшення доступу звичайним громадянам до власних фондів. Кажучи про заходи популяризації архівних та музейних фондів на Україні, можемо сказати, що тільки найбільші музеї, архіви та бібліотеки України можуть дозволити собі новітні технології та мультимедійні видання з

метою популяризації власного закладу, експозицій та виставок. Але не вирішеною проблемою для музейних закладів залишається комп'ютеризація і автоматизація обліку музейних експонатів, оцифрування найбільш цінних пам'яток культури і мистецтва.

РОЗДІЛ 4.

ПЕРСПЕКТИВИ АКТУАЛІЗАЦІЇ АРХІВНИХ ФОНДІВ В ІСТОРИЧНІЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

У даній кваліфікаційній роботі зроблено найважливіший акцент саме на проблемі популяризації архівних та музейних фондів серед звичайного населення України. І в цьому ми бачимо основну перспективу актуалізації архівних та музейних фондів шляхом популяризації середньовічної культури. Рух історичної реконструкції середньовічної культури у наш час є досить поширеним явищем і має практику збирати людей різних поколінь, спеціальностей та навіть національностей під егідою спільних інтересів. Така тенденція є чудовим плацдармом для обміну досвідом між поколіннями та міжнаціонального спілкування, а також для популяризації інформаційно-ресурсних баз, якими користуються дані представники. Саме через такий розмах цього соціокультурного явища, для архівних та музейних фондів піде на користь бути у колі інтересів історичних реконструкторів.

Використання достовірної інформації з профільних установ під час дослідницького етапу діяльності реконструктора підвищує рівень його освіченості, та покращує якість кінцевого продукту реконструкції, яка потім буде презентуватися на історичних заходах реконструкції і, що нерідко буває, може бути представлена на міжнародній арені. Вбачаючи той факт, що історична реконструкція у своїй практиці іноді займається руйнуванням історичних міфів, варто згадати, що саме архівні документи грають роль останнього аргументу під час цього процесу.

Привертаючи увагу громадян інших країн до українських джерел історичної реконструкції середньовічної культури, відкривається шлях до активного моніторингу закордонного досвіду. Архівна інформація, яка за своєю суттю та за невеликими виключеннями, є унікальною (нетиражованою) інформацією, може

стати джерелом сталого надходження інвестицій в архівну справу через угоди міжнародної співпраці. Національний архівний фонд України є частиною історії багатьох європейських, і не тільки, народів. Варто зазначити, що Україна має досвід співпраці зі створення цифрових копій документів для FamilySearch (США), Музею Голокосту (США), Польського інституту нацпам'яті та інших організацій. Крім того, архівам залишаються копії, які складають фонд користування, забезпечуючи вільний доступ українських громадян до архівної інформації та одночасно збереженість оригіналів. Міжнародні та національні проекти співпраці забезпечать системні процеси реставрації та оцифрування документів. Копії документів, в першу чергу найбільш затребуваних, мають бути викладені архівами та національними (іноземними) партнерами у відкритий доступ, тим самим зменшуючи навантаження на архіви в частині виконання запитів.

Забезпечуючи швидкий та зручний доступ до профільних установ, а головне, до інформації, яка знаходиться у них на збереженні, архіви, музеї та бібліотеки будуть складати вагому конкуренцію сумнівним та швидко доступним інтернет-ресурсам. Таким чином фахові джерела та місця їх зберігання актуалізуються для сучасного суспільства, у пріоритетах якого мобільність та зручність. Шляхом привернення уваги населення і користуючись попитом, архіви, музеї та бібліотеки отримуватимуть підтримку, як популярні структури соціального запиту. Громадянське суспільство має стати гарантом належної уваги держави до архівної сфери, водночас, цю довіру архіви мають заново відвоювати. І саме представники історичної реконструкції наразі одні із перших у черзі на використання подібних послуг за умови їх злагодженої роботи.

Таким чином, завдяки актуалізації архівних та музейних фондів шляхом використання в історичній реконструкції середньовічної культури, відбуватиметься активізація модернізаційних процесів всередині застарілих установ. Але для цього необхідно подолати ряд проблем.

Серед проблем на шляху до актуалізації архівних фондів України на перший погляд варто виділити саме проблему нестачі коштів та погане фінансування, але насправді, як показав аналіз прикладів європейського досвіду більшою проблемою є безініціативність закладів зберігання інформаційно-ресурсних баз. Без додаткових витрат з бюджету, за ініціативи керівництва архівної служби та директорів архівів можна вже сьогодні багато чого змінити, реалізувавши декілька ефективних заходів. Навіть в сучасних умовах недофінансування архівів та недосконалої нормативно-правової бази є приклади позитивного розвитку установ за окремими напрямками.

Багато в чому це ініціатива фахових керівників: комусь вдаються цікаві пересувні та онлайн виставки документів (наприклад Державний архів Київської області), хтось чудово співпрацює зі ЗМІ (цикли радіопередач "Архівні знахідки" та телепередач "Архівна Одісея" Державного архіву Одеської області).

Деякі установи знаходять можливості технічного переоснащення та запровадження цифрових технологій за рахунок благодійників та аутсорсингу. Тут буде доречно згадати про співпрацю Львівського історичного музею із майданчиком Google Arts & Culture. Також

Як ми побачили із попередніх розділів, існують приклади близька десятка обласних та центральних архівів, які викладають великі масиви описів он-лайн, деякі установи навіть оцифровують колекції документів. Все це реалізується як правило за підтримки іноземних груп, але цьому передуює саме усвідомлення необхідності модернізаційних процесів і технічних нововведень, без яких установа буде залишатися на периферії суспільної уваги. Саме ініціатива збоку закладу робить можливим реалізацію інноваційних комунікативних та технологічних зрушень. Безумовно, що майбутні українські архіви мають розвиватися, проявляючи ініціативу.

Далі зупинимося на проблемі яка гальмує процес комунікації між установами та користувачами. Перш за все варто наголосити на дуже

повільному впровадженні технології оцифрування документів. Наведемо конкретний приклад. На початку 2019 року у Києві відбувся міжнародний круглий стіл на тему «Оцифрування документів Національного архівного фонду як пріоритетний напрям цифровізації національних архівів: проблеми та перспективи». Директор держархіву Лариса Левченко виступила з доповіддю на тему «Оцифрування описів фондів у держархіві Миколаївської області», в якій висвітлила роботу архіву з оцифрування описів архівних фондів: «Доки в нашому архіві не було створено окремого структурного підрозділу, функція якого полягає в оцифруванні, робота у нас не просувалася. Наприкінці 2016р. за рахунок оптимізації власної структури та у межах доведеної штатної чисельності наш архів створив сектор інформаційних технологій у складі 2 працівників, сьогодні в ньому працює 5 працівників, частині з них заробітна плата сплачується зі спец рахунку, на якому кошти накопичуються від надання архівом платних послуг фізичним і юридичним особам». Тут ми знову повертаємося до проблеми фінансування установи. «Користувачі нашого архіву вже успішно використовують результати нашої роботи, опрацьовуючи описи фондів на веб-сайті у рубриці «Науково-довідковий апарат», віддалено від архіву у будь-який зручний для них час, приходять до читальної зали архіву, вже знаючи які справи їм потрібно замовляти, вони не втрачають час на опрацювання описів у читзалі. Більше того, ми приймаємо замовлення на видавання справ електронною поштою, лише просимо надсилати їх завчасно й зазначати дату та час свого прибуття до архіву.» Таким чином ми бачимо на практиці, що навіть реалізація електронного опису вже полегшує роботу працівникам і збільшує попит на користування архівом. Широке використання спільних інтересів та ініціатив – волонтерів, відвідувачів, зважене залучення спонсорів (вони теж мають свої інтереси, деякі з них можуть бути корисними, перевага залученню загалу та широкого кола дрібних спонсорів замість олігархів), співпраця з приватними колекціонерами (залучення оцифрованих колекцій на загальний веб-ресурс, спільні виставки, відповідальне зберігання

недержавного фонду, приклад для наслідування та фахова підтримка для колекціонерів, обмін досвідом збереження документів та експонатів). Таке вирішення проблеми надто повільної модернізації наразі є оптимальним для української архівної сфери.

Підбиваючи підсумки зазначимо, що одним із нагальних питань останніх років є формування в Україні якісного інформаційного простору, одним із елементів якого є розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури, зокрема оцифрування архівних документів та музейних зібрань, створення інформаційних систем для роботи з оцифрованими зібраннями, організація електронних та віртуальних бібліотек тощо.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки кваліфікаційної роботи можемо зазначити що усі поставлені дослідницькі завдання виконані та проблему, визначену метою роботи розкрито. Аналізуючи канали впливу та взаємовідносин комплексу європейських архівних установ із сучасним, зокрема українським, суспільством, ми визначили роль та місце архівних та музейних фондів у популяризації середньовічної культури. Шляхом систематизації та детального вивчення отриманих джерел (відповіді представників історичної реконструкції на питання анкети), наукових публікацій та науково-популярної літератури нам вдалося визначити актуальність архівних та музейних фондів у роботі історичних реконструкторів середньовічної культури; охарактеризувати основні шляхи комунікації архівних та музейних фондів із громадськістю; визначити значення історичної реконструкції для популяризації архівних та музейних фондів серед населення.

Дослідження показало, що процес популяризації середньовічної культури європейськими архівами здійснюється шляхом взаємодії із представниками історичної реконструкції. Така взаємодія виявилась вельми перспективною для даного процесу, завдяки тісному зв'язку історичної реконструкції із історичними джерелами, які отримуються з архівних та музейних фондів. За даними опитуваних представників зазначеного соціокультурного руху, архівні та музейні фонди займають провідне місце на дослідницькому етапі історичної реконструкції. Під час вибору конкретної архівної установи у якості джерела історичної інформації у пріоритеті знаходяться ті організації, які публікують свої фонди у мережі Інтернет і роблять доступ та використання матеріалів швидким та простим. Серед українських архівів, які надають зазначені можливості і користуються попитом серед представників історичної реконструкції, можемо визначити такі установи: Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України), та Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України).

Також варто відмітити інші українські інформаційно-ресурсні бази, що надають електронний доступ до архівних документів: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія», Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, а також електронні архіви «LIBRARIA» та створений Центральною науковою бібліотекою Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна електронний ресурс «eScriptorium». На початку нашого дослідження ми зауважили, що беремо до уваги не тільки стандартні архівні установи, а й інші організації, що мають колекції історичних матеріалів, які можуть бути використані у популяризації середньовічної культури історичними реконструкторами на кшталт музеїв та приватних колекцій, і які надають електронний або віртуальний доступ до цих ресурсів. Тому ми вважаємо за необхідне включити до списку затребуваних установ Львівський історичний музей із його віртуальною 3D експозицією колекції орденів.

Оскільки у коло дослідження потрапляють і інші європейські країни окрім України, ми мали можливість представити віртуальні архіви та музеї на прикладі європейського досвіду: Королівська комісія з історичних рукописів (The Royal Commission on Historical Manuscripts), Гайдельберзька університетська бібліотека, Національна бібліотека Франції, Національна бібліотека Чеської Республіки, Рікс музей (Rijks Museum) у Нідерландах, Швейцарський національний музей, Іспанський архів у Ла Бісбаль; Мережа регіональних архівів Каталонії (Xarxa d'Arxius Comarcals, або ХАС); Національна бібліотека Люксембургу; Національний архів Ірландії (UCD Archives); Національна бібліотека Естонії; Національна бібліотека Святих Кирила і Мефодія; Музей Вікторії і Альберта, Англія; італійський музей Барджелло, де експонуються скарби італійської скульптури XIV - XVII століть, включаючи чотири роботи Мікеланджело, «Давид» роботи Донателло (і його ж Святий Георгій), «Вакх» Сансовино і бюст Козімо I Медічі роботи Бенвенуто Челліні; Морський музей Барселони; художній музей в Костаневіце на Крках, Словенія; іспанський історичний архів у Жироні. Всі ці установи у своїй

культурно-масовій діяльності так чи інакше залучені до популяризації середньовічної культури та надають електронний доступ до історичних джерел відповідної епохи.

Така діяльність архівних установ, як організація електронних документальних виставок, оцифрування матеріалів та надання вільного доступу до електронних копій документів, публікація наукових опрацювань архівних документів, актуалізує архівні фонди серед громадськості та популяризує оригінальні історичні джерела з середньовічної культури, якими користуються представники історичної реконструкції.

Привернення уваги широких мас населення до архівних установ має у перспективі привести до якісних зрушень архівної сфери у бік модернізації та покращення комунікаційних якостей організацій зі зберігання інформаційно-ресурсних баз. Таким чином відкриваються нові шляхи розвитку комунікації архівних та музейних установ із населенням, можливості актуалізації архівних та музейних фондів та зацікавлення нової групи користувачів у покращенні якості послуг що можуть надавати архіви та музеї України. Можливість зробити такі висновки відкрилась завдяки дослідженню іноземного досвіду щодо популяризації середньовічної культури, аналізу прикладів реалізації співпраці із різними верствами населення, в тому числі із представниками історичної реконструкції.

Отримані узагальнені результати дослідницької роботи відповідають об'єкту та предмету дослідження. Можна стверджувати що проведене дослідження відповідає поставленій меті та містить відповіді на підняті запитання, а зазначені висновки відкривають шляхи для подальшої перспективної роботи над темою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Анатолій Хромов. «П'ять І», або як вже сьогодні поліпшити життя архівів. *Історична правда*. - 20 серпня 2018 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2018/08/20/152806/> (дата звернення: 11.11.2019)
2. Быков А. Историческая реконструкция. Проблемы и решения. 2012. URL: http://www.goldenforests.ru/library/misc/bykov_rekonstrukciya.html (дата звернення: 20.09.2019)
3. Никольский А. Б. Методологические проблемы исторической реконструкции. URL: <http://www.newchrono.ru/prcv/doklad/methodology.htm> (дата звернення: 13.10.2019)
4. Подолецкая, Т. Ю. Роль архивов, музеев, библиотек в сохранении исторической памяти. *Всероссийский конкурс на лучшую работу по русской истории «Наследие предков – молодым»*. URL: <https://ist-konkurs.ru/raboty/2014/1699-rol-arkhivov-muzeev-bibliotek-v-sokhraneni-istoricheskoy-pamyati> (дата звернення: 20.11.2019)
5. Політики інституційного репозитарію Національного університету «Києво-Могилянська академія» eKMAIR. URI: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13607> (дата звернення: 20.10.2019)
6. Тарасов Д. А. Историческая реконструкция, проблемы развития. 2012. URL: http://samlib.ru/t/tarasow_d/recon_problem.shtml (дата звернення: 20.10.2019)
7. Хащина К. А. Международные связи украинских архивов и создание электронных архивных ресурсов. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnye-svyazi-ukrainskih-arhivov-i-sozdanie-elektronnyh-arhivnyh-resursov> (дата звернення: 11.11.2019)
8. Чупрій Л. В. Стан та проблеми музейної справи в Україні. Журнал «Музеї України». URL: http://tourlib.net/statti_ukr/chuprij.htm (дата звернення: 09.11.2019)

9. *Архіви України: На межі тисячоліть*. На запитання редакції відповідає Голова Державного комітету архівів України Руслан Пиріг. Київ. 2001 р. С. 3-14. URL: <https://archives.gov.ua/Publicat/AU/2001-3.php> (дата звернення: 08.11.2019)

Монографії та наукові статті

10. Архіви, колекції та зібрання державних, громадських та релігійних установ у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: путівник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукоп.; [авт.-уклад.: О. П. Бодак та ін.; редкол.: Л. А. Дубровіна (голова) та ін.]. Київ: Ін-т рукоп. НБУВ, 2015. 325 с.

11. Белова Т. В. Инфраструктура архивов Австрийской Республики. *Отечественные архивы*. 2004. № 4. С. 95–101

12. Гуревич А. Я. Категории Средневековой культуры. Москва: Искусство, 1972. 318 с.

13. Зашкільняк Л. А. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2006. С 855 - 862.

14. Квебецкая декларация: основные принципы новой музеологии. *Museum*. 1985. № 148. С. 21.

15. Коробейников А. В. Историческая реконструкция по данным археологии. (рус.). Монография об исторической реконструкции с привлечением методов точных наук. Іжевськ, 2005. 180 с.

16. Окшотт Эварт. Рыцарь и его доспехи. Латное облачение и вооружение / Пер. с англ. А.Н. Анваера. Москва: ЗАО Центрполиграф, 2007. 187 с.

17. Heath, Ian. *Armies of the Middle Ages*. Hardcover – Import, July, 1984

Матеріали конференцій

18. Буланова Н. М. «Мамай-фест» як інноваційний музейний проект. Мат. симпозіуму з декор.-приклад. мист-ва «Історія та сучасність укр. нар. мист-ва і його роль у формуванні нац. свідомості». Дніпродзержинськ, 2010. URL: <http://www.museum.dp.ua/article0135.html>

19. Гураль Р.І. Новітні інформаційні технології у роботі музеїв (на прикладі сайту Державного природознавчого музею НАН України). Мат. наук. конф. «Сучасний музей: наукова й експозиційна діяльність». (15 травня 2008 р.) Чернівці. 2008. С. 186-189.

20. Гураль Р. І. Основні напрямки розвитку інформаційної структури музеїв. Зб. мат. Загальноукр. конф. з проблем музеєзнавства, присв. 160-річчю засн. історичного музею ім. Д.І. Яворницького «Роль музеїв у культурному просторі України й світу». Вип. 11. (14-15 жовтня 2009 р.). Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2009. С.582-586.

21. Січова О. В. Забезпечення інтелектуального доступу до архівних фондів наукових установ НАН України в умовах електронного інформаційного середовища. Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.). – Київ: НБУВ, 2013. С. 294–296.

22. Холод С. С. Формування книжкових зібрань і бібліотек та розповсюдження інформації у добу середньовіччя в Європі. Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства: матеріали четвертої міжнародної науково-практичної конференції. (Львів, 25 жовтня 2012 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 402-410.

23. Яковенко О. Г. Шляхи взаємодії бібліотек і музеїв. Бібліотека. Наука. Комунікація: матеріали між-нар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовтня 2015 р.). Ч. 1. Київ, 2015. С. 137–139.

Довідково-енциклопедичні видання

24. Катаргіна Т.І. МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР З ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕСТАВРАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ. Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2009. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Mizhnarodny_centra_restavratsii_tsinnostey (дата звернення: 12.10.2019)

25. Матяш І. Б., Пиріг Р. Я. Міжнародна рада архівів (МРА). Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2009. Т. 6: Ла — Мі. С. 707.
26. Банах В. М. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Вип. 3. №1. С. 1–5.
27. Барановська Н. М. Національна історико-культурна спадщина в системі історичної пам'яті та викликів сучасної глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Вип. 3. №1. С. 7–12.
28. Баруткина Л. П. Мультимедиа в современной музейной экспозиции. *Вестник СПбГУКИ*. 2011. С. 106–108.
29. Вербицька П. В. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Вип. 3, № 1. С. 21.
30. Делеган М.В. Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства. *Науковий вісник УжНУ*. 2002. Серія «Історія» № 7. С. 192 - 205.
31. Казімірова Ірина Олександрівна. З досвіду оцифрування кінодокументів у ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. *Архіви України*. 2010. № 3-4(269). С. 87-92.
32. Кисельова Л. Визначення європейських стандартів у сфері архівної справи і діловодства. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 4. С. 142-150.
33. Клименюк Т. М. Мода середньовіччя та ренесансу як художній засіб формування середовища. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2013. № 757: Архітектура. С. 341–346.
34. Климова К. І. "Куди прямують архіви..?" (До виходу в світ збірника праць Шарля Кечкеметі). *Архіви України*. 2001. № 4-5(247). С. 178-189.
35. Козлов, В. П. Музеи, библиотеки, архивы в системе исторической памяти. *Отечественные архивы: Научно-практический журнал*. 2004. № 6. С.71-86.

36. Колпакова В.М. Роль музеїв у соціокультурному та економічному житті країни: зарубіжний досвід. *Могілянські читання 2009 року: Збірник наукових праць: Мазепинська доба в культурі України*. 2010. – С. 307–314.
37. Маньковська Р.В. Музей у сучасному соціопросторі: історико-культурологічний аспект. *Полікультуротворча діяльність* 2010. К., 2010. С. 115–120.
38. Маньковська Р.В. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. 2013. №3. С. 75–84.
39. Матяш І. Організація архівної справи в сучасній Україні. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2004. №11. С. 10.
40. Мельник, Р.І. Організація доступу та користування архівними документами у Польщі: нормативно-правовий аспект. *Архіви України*. 2010. № 3-4. С. 202-214.
41. Москвин А. Ю., Москвина М. А. Реконструкція одягу: сутність, проблеми, перспективи. *Молодой ученый*. 2014. №3. С. 334-337.
42. Палієнко М. Г. Архівна система Австрії: історичні витоки, еволюція, сучасна організація. *Архіви України*. 2016. № 1. С. 187-210.
43. Палієнко М. Г. Особливості зберігання документальної спадщини у Великобританії: історичні традиції та сучасна організація. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2011. Т. 19, кн. 1. С. 43-47.
44. Посохов І.С. «Історичні реконструкції» як форма культурно-пізнавального туризму: теоретичні аспекти. *Географія та туризм*. 2014. Вип.28. С.103-112.
45. Тищенко О. Актуалізовані та нові слова й значення (матеріали до словника). *Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр.* — К.: Ін-т української мови НАН України, 2011. Вип. 20. С. 233-243.
46. Червоний Є. В. Демократизація музею: основні засади та успішні приклади реалізації. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. 2015. Вип. 31. С. 159-164.

47. Щодра О. Проблеми середньовічної та ранньомодерної історії України в дослідженнях істориків Львівського університету наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2013. Вип. 49. С. 199-209.

48. Юдіна Л. Особливості правового доступу до інформаційних ресурсів НАФ, що зберігаються в архівах, музеях та бібліотеках. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 12. С. 73-75.

49. Ананьев В. Г. История зарубежной музеологии: учеб-метод. пособ. – СПб., 2014. 104 с.

Автореферат дисертацій

50. Божченко, О. А. Музей в формировании исторической памяти: автореферат дис. ... кандидата культурологии: 24.00.03. С.-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств, Санкт-Петербург 2012. 23 с.

51. Пантелейчук І.В. Трансформація музею як соціокультурного інституту (ХХ - початок ХХІ століття): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури». – Київ, 2006. 20 с.

Офіційні веб-сайти архівних утсанов

52. Електронна пошукова система Австрійського державного архіву: Archivinformationssystem URL: <http://www.archivinformationssystem.at/suchinfo.aspx>. (дата звернення 10.10.2019.)

53. Музейна (р)еволюція, або шляхи порятунку. URL: <http://prostir.museum/ua/post/35421> (дата звернення: 09.11.2019)

54. Офіційний веб-сайт Гайдельберзької університетської бібліотеки URL: <https://www.ub.uni-heidelberg.de> (дата звернення: 09.10.2019)

55. Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки Чеської Республіки URL: <https://www.nkp.cz> (дата звернення: 09.10.2019)

56. Українська правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/press/2011/02/6/269863/> (дата звернення: 23.09.2019)

57. Digital Medievalist. URL: <https://digitalmedievalist.wordpress.com> (дата звернення: 23.11.2019)

58. eScriptorium - архив рідких видань і рукописей для науки і освіти. URL: <http://escriptorium.univer.kharkov.ua> (дата звернення: 23.10.2019)

59. LIBRARIA - АРХІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ ОНЛАЙН. URL: <https://libraria.ua> (дата звернення: 23.10.2019)

60. The UCLA Library. URL: <https://www.library.ucla.edu> (дата звернення: 23.11.2019)

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

опитування для дослідження питань ролі архівів у популяризації середньовічної культури в Україні

Анкета сформована з урахуванням основних дослідницьких завдань і складається з кількох змістовних блоків, що дозволяють розкрити коло питань щодо тематичного спрямування та напрямку активності культурних об'єднань та клубів, діяльність яких спрямована на популяризацію середньовічної культури в Україні, а також щодо особливостей забезпечення автентичності історичної реконструкції і місця архівних та музейних фондів у цьому аспекті.

Респондентам пропонується відповісти на запитання анкети письмово або усно із фіксацією на матеріальні носії.

Участь в анкетуванні, за бажанням респондента, може бути анонімною.

Запитання

1. Як Ваше прізвище, ім'я та по-батькові.
2. Скільки Вам років?
3. Яка Ваша основна професія?
4. Де Ви постійно мешкаєте?
5. З якого часу та за яких умов Ви залучились до історичних реконструкцій доби середньовіччя?
6. Чи приймаєте Ви участь у діяльності клубу історичної реконструкції?
Якщо так, то якого клубу?
7. Якщо Ви є самостійним реконструктором, то якою саме діяльністю займаєтесь у сфері історичної реконструкції?
8. Як Ви виготовляєте реквізити? Як забезпечується автентичність реквізитів?

9. Яке місце займають матеріали архівів та музеїв у реконструкції середньовічної культури на Вашу думку?
10. Чи звертались особисто Ви до будь яких архівних фондів, фондів музеїв у пошуках джерельної бази для історичної реконструкції?
11. Які, на Вашу думку, європейські архіви, музеї (архіви, архівні фонди музеїв, тощо) користуються найбільшою популярністю серед реконструкторів середньовічної культури?
12. Які Ви знаєте відомі заходи що проводять архіви та музеї із метою власної популяризації?
13. Архіви чи музеї яких країн Європи, особисто Вам, як представнику історичної реконструкції, було б цікаво відвідати?
14. Чи цікавились Ви архівними фондами ЮНЕСКО? Якщо так – то які Ваші враження від наукового потенціалу архіву ЮНЕСКО та наданих можливостей для історичної реконструкції середньовічної культури?

Анкета складена Кобзевою Г. Р. для опитування функціонерів та учасників історичних клубів, що популяризують середньовічну культуру.

Відповіді на запитання анкети

1. ананімна
2. 29
3. архівіст
4. У Мінску
5. З 2013 г., даўно хацела, прыйшла на танцы ў клуб
6. У «Historia Viva»
7. –
8. Разгляд манускрыптаў і музейных прадметаў у Інтэрнэце
9. Пашыў рукамі
10. Вельмі важнае.
11. Не, у мінскіх арівах і музеях не змяшчаецца нічога карыснага па намецка-нідэрладскаму канцу сярэднявечча. У замежных – не мела мачымасці.
12. Музей Клюні ў Парыжы, французскія архівы, галоўныя музеі і архівы еўрапейскіх краін
13. Выкладанне лічбавых матэрыялаў у Інтэрнэце
14. Англіі, Францыі, Галандыі, Германіі, Італіі.
15. Не

Джерело: Відповіді на запитання анкети анонімно. 2019 р. 1 арк. // Приватний архів Кобзевої Г. Р.

Відповіді на запитання анкети

1. What is your surname, name and patronymic? Carter, Daniel and Carter.
2. How old are you? 55
3. What is your main occupation? Design engineer and author.
4. Where do you live permanently? Mainly United Kingdom but also Scotland and France for several months of each year.
5. From what time and under what conditions have you been involved in historical reconstructions of the Middle Ages? Since 1976 as a child in Cyprus. Help design and build medieval sets for films and TV companies.
6. Do you participate in the activities of some historic reconstruction club? If so, what is the club? Helped set up and organise Colchester 9th Roman Legion trust.
7. If you are an independent reconstructor, what is your activity in the area of historical reconstruction? I specialise in castle reconstruction.
8. How do you produce the requisites? How is the authentication of the details ensured? I gather every available paper on a particular castle or fortification from both historical descriptions, existing remains to archaeological papers. I always validate the provenance and authenticity of all papers.
9. In your opinion, what is the place of archives and museums in the reconstruction of medieval culture? It is a very important necessity to keep and maintain archives and museums so we never lose our history. Both offer a huge wealth of valuable information that enables us to accurately assess our true history.
10. Have you personally approached any archival funds, museum holdings in search of a source base for historical reconstruction? Yes many.
11. In your opinion, which European archives, museums (archives, archival holdings of museums, etc.) are the most popular among the reconstructors of medieval culture? This is difficult to answer with a definitive response because it all depends on what one is researching, what era and what

location. In the UK most people nowadays appear to be leaning toward using the internet to access what were previously inaccessible archives from across the world as museums and archivist centres upload their data. Most medieval re-enactment groups and researchers I know do the majority of their research nowadays via the internet.

12. What events do you know that archives and museums hold to promote themselves? National Trust in the UK often use the internet to market their museums and properties. British History Museum does a great deal of its marketing and advertising via the internet. Public Records Office in London is beginning to use the internet too.

13. Would you like to visit the archives or museums of any European country, personally as a representative of historical reconstruction? I love visiting archive centres and museums wherever they are in the world.

14. Were you interested in UNESCO archival funds? If so, what are your impressions of the scientific potential of the UNESCO archive and the opportunities offered for the historical reconstruction of medieval culture? I personally feel this is a massively under used resource that should be better advertised and made easier for applicants to apply and be granted both access and funding to advance projects.

Джерело: Відповіді на запитання анкети Daniel Carter. 2019 р. 2 арк. // Приватний архів Кобзевої Г. Р.

Відповіді на запитання анкети

1. Як Ваше прізвище, ім'я та по-батькові.

Іванців Ярема Тарасович

2. Скільки Вам років?

31

3. Яка Ваша основна професія?

Туристичний менеджер

4. Де Ви постійно мешкаєте?

У Львові

5. З якого часу та за яких умов Ви залучились до історичних реконструкцій доби середньовіччя?

З 2005 року, залучив мій брат

6. Чи приймаєте Ви участь у діяльності клубу історичної реконструкції? Якщо так, то якого клубу?

Так, організація "Військово-історична дружина Чорна Галич". Я є керівником організації

7. Якщо Ви є самостійним реконструктором, то якою саме діяльністю займаєтесь у сфері історичної реконструкції?

8. Опишіть, будь ласка, процес підготовки матеріально-технічної бази для історичних реконструкцій?

9. Як Ви виготовляєте реквізити? Як забезпечується автентичність реквізитів?

Це залежить що за реквізит. Спочатку як почав займатись, то виготовляли більшість усього силами клубу. Але з часом виокремились

спеціалізовані майстерні, або майстри. У яких на даний момент замовляю. Але хоч деякі деталі одягу виготовляю сам. Також дерев'яні вироби.

10. Яке місце займають матеріали архівів та музеїв у реконструкції середньовічної культури на Вашу думку?

Матеріали музеїв займають важливу позицію у відтворенні, і це є основним джерелом інформації. Як українські музеї, так і закордонні.

До архівів переважно руки не доходять. Також туди ускладнений доступ. Тому наскільки мені відомо ці дані дуже рідко використовуються.

11. Чи звертались особисто Ви до будь яких архівних фондів у пошуках джерельної бази для історичної реконструкції?

Було що звертались у фонд Львівського Історичного музею. У відділ зброї. Але це було давно) Зараз є план звернутись у фонд Університету Франка. Також, щоб зробити запит у архів потрібно точно знати що, тобі потрібно. Але через те що ти не знаєш які є можливості архіву, писати запит трохи складно.

12. Які, на Вашу думку, європейські архіви (архіви, архівні фонди музеїв, тощо) користуються найбільшою популярністю серед реконструкторів середньовічної культури?

Не можу сказати.

13. Які Ви знаєте відомі заходи що проводять архіви із метою власної популяризації?

Не знаю таких.

14. Архіви яких країн Європи, особисто Вам, як представнику історичної реконструкції, було б цікаво відвідати?

Чесно, не дуже обізнаний на рахунок, які є архіви у західній Європі.

15. Чи цікавилися Ви архівними фондами ЮНЕСКО? Якщо так – то які Ваші враження від наукового потенціалу архіву ЮНЕСКО та наданих можливостей для історичної реконструкції середньовічної культури?

Ні, не стикався з цим архівом.

Джерело: Відповіді на запитання анкети Я. Т. Іванців. 2019 р. 3 арк. // Приватний архів Кобзевої Г. Р.

Відповіді на запитання анкети

1. Як Ваше прізвище, ім'я та по-батькові.
Каднічанський Дмитро Анатолійович
2. Скільки Вам років?
41
3. Яка Ваша основна професія?
Географ, історик, кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму Львівського національного університету імені Івана Франка
4. Де Ви постійно мешкаєте?
м. Львів
5. З якого часу та за яких умов Ви залучились до історичних реконструкцій доби середньовіччя?
З 2010 р.
5. Чи приймаєте Ви участь у діяльності клубу історичної реконструкції? Якщо так, то якого клубу?
ВІК «Курінь Печерської сотні Опанаса Предримирського Київського реєстрового козацького полку війська гетьмана Богдана Хмельницького»
6. Якщо Ви є самостійним реконструктором, то якою саме діяльністю займаєтесь у сфері історичної реконструкції?
—
7. Як Ви виготовляєте реквізити? Як забезпечується автентичність реквізитів?
Всі речі комплексу виготовляються згідно історичних джерел з матеріалів, відповідних епосі. Або власноручно, або замовляються майстрам, які працюють в автентичних техніках виготовлення.
8. Яке місце займають матеріали архівів та музеїв у реконструкції середньовічної культури на Вашу думку?
Дані матеріали займають провідне місце у реконструкції. Це одні з основних джерел для реконструкції.
9. Чи звертались особисто Ви до будь яких архівних фондів, фондів музеїв у пошуках джерельної бази для історичної реконструкції?
Так, зокрема фонди Львівського історичного музею, Рівненського краєзнавчого музею, музею «Козацькі могили» у с. Пляшева.

10. Які, на Вашу думку, європейські архіви, музеї (архіви, архівні фонди музеїв, тощо) користуються найбільшою популярністю серед реконструкторів середньовічної культури?

Важко відповісти. Можливо Музей Війська Польського у Варшаві, музей в Кракові, у Відні. Це якщо на епоху козацтва.

11. Які Ви знаєте відомі заходи що проводять архіви та музеї із метою власної популяризації?

Ніч у музеї, цю акцію проводить багато музеїв, в деяких брали активну участь, зокрема в Музеї Івана Гончара.

12. Архіви чи музеї яких країн Європи, особисто Вам, як представнику історичної реконструкції, було б цікаво відвідати?

Військові музеї Кракова, Варшави, Відня тощо.

13. Чи цікавились Ви архівними фондами ЮНЕСКО? Якщо так – то які Ваші враження від наукового потенціалу архіву ЮНЕСКО та наданих можливостей для історичної реконструкції середньовічної культури?

Особисто, на жаль, ні.

Джерело: Відповіді на запитання анкети Д. А. Каднічанського. 2019 р. 2 арк. // Приватний архів Кобзевої Г. Р.

The screenshot displays the National Archives website interface. At the top, the logo 'THE NATIONAL ARCHIVES' is visible on the left, and a search bar with the text 'Search our website...' is on the right. Below the logo, the main heading reads 'Explore 1,000 years of history'. A navigation menu includes 'Help with your research', 'Search the catalogue', and 'Find online collections'. A featured section titled '1657: REBEL' features an illustration of a man in historical attire and a text box stating: '1657: Rebel Christmas. It's 1657 and Christmas is outlawed. But inside one apothecary shop, hidden in the...'. A yellow banner below this section contains the text: 'We use cookies to improve services and ensure they work for you. Read our cookie policy. Close'. The main content area shows the breadcrumb 'Categories > Manuscripts' and a search bar. A sidebar on the left lists navigation options: Home, Showcases, Browse (selected), Advanced search, Basket, Prices, and FAQs. Below the sidebar, a section titled 'Your basket' indicates 'There are 0 items in your basket' with options to 'View contents' and 'Expand view'. The main content area displays a list of manuscript items, including a red book cover, a page of text, a circular seal, and two other pages of text. A 'View as slideshow' link is located in the top right corner of the main content area.

Джерело: скріншот з офіційного веб-сайту Королівської комісії з історичних рукописів (The Royal Commission on Historical Manuscripts). URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk> (Дата звернення: 19.10.2019.)

The image shows a screenshot of the Bibliothèque Nationale de France (BnF) website. The top section features the BnF logo and the tagline "DÉCOUVREZ TOUTES SES RICHESSES". Below this, there are several promotional banners, including one for "EXPOSITION | FRANÇOIS" and another for "L'histoire à la BnF". A navigation sidebar on the left contains icons for home, search, calendar, and documents. A cookie consent banner is visible at the bottom of the top section, with "OK" and "PLUS D'INFORMATIONS" buttons.

CATALOGUES

Accédez en un clic à tous les catalogues numériques de la BnF

	Catalogue général	
	Archives et manuscrits	
	CCFr	
	Data	

une bibliothèque
ouverte du lundi au

Джерело: скріншот з офіційного веб-сайту Національної бібліотеки Франції (Bibliothèque nationale de France) URL: <https://www.bnf.fr/fr> (Дата звернення: 19.10.2019.)

Додаток К

National Archives

Research

Search the collection

Explore

Visit our exhibition

Archive

[Archives \(6941\)](#)
[Photo Collection \(1098931\)](#)
[Maps \(9148\)](#)
[Indexes \(126\)](#)
[Research guides \(0\)](#)
[Research \(13\)](#)
[News \(0\)](#)
[Events \(0\)](#)

6941 results in *Archives*

Sort by Order Results 10

Nr. Archive	Archive name	Period
1.01.01.00	De Regeeringsarchieven der Geüniëerde en der Nader Geüniëerde Nederlandsche Provinciën 1576 September - 1588 Mei	1567-1588
1.01.01.01	Inventaris van het archief van de Staten-Generaal, 1576-1588	1576-1588
1.01.01.02	Inventaris van het archief van de Gouverneur-Generaal Matthias, Aartshertog van Oostenrijk, en de Raad van State nevens hem, 1578-1581	1578-1581
1.01.01.03	Inventaris van het archief van de Kamer der Beden van de Generaliteit: Tresorier-Generaal; Ontvanger-Generaal der Beden van de Generaliteit, 1576-1581	1576-1581

Джерело: скріншот з офіційного веб-сайту Національного архіву Нідерландів (National Archives of the Netherlands) URL: <https://www.nationaalarchief.nl/en> (Дата звернення: 19.10.2019.)